

Slovenski Pravnik

Izdaja društvo „Pravnik“ v Ljubljani

VSEBINA :

1. PROF. DR. METOD DOLENC: Kazenskopravna presoja umetne sterilizacije	1
2. DR. EDVARD PAJNIČ: Dokazila in dokazovanje po načrtu našega bodočega postopka v državljanskih pravnih sporih	24
3. DR. M. ŠKERLJ: Janko Babnik	36
4. Književna poročila	40
5. Razne vesti	46

PRILOGA: Odiočbe stola sedmorice v civilnih stvareh

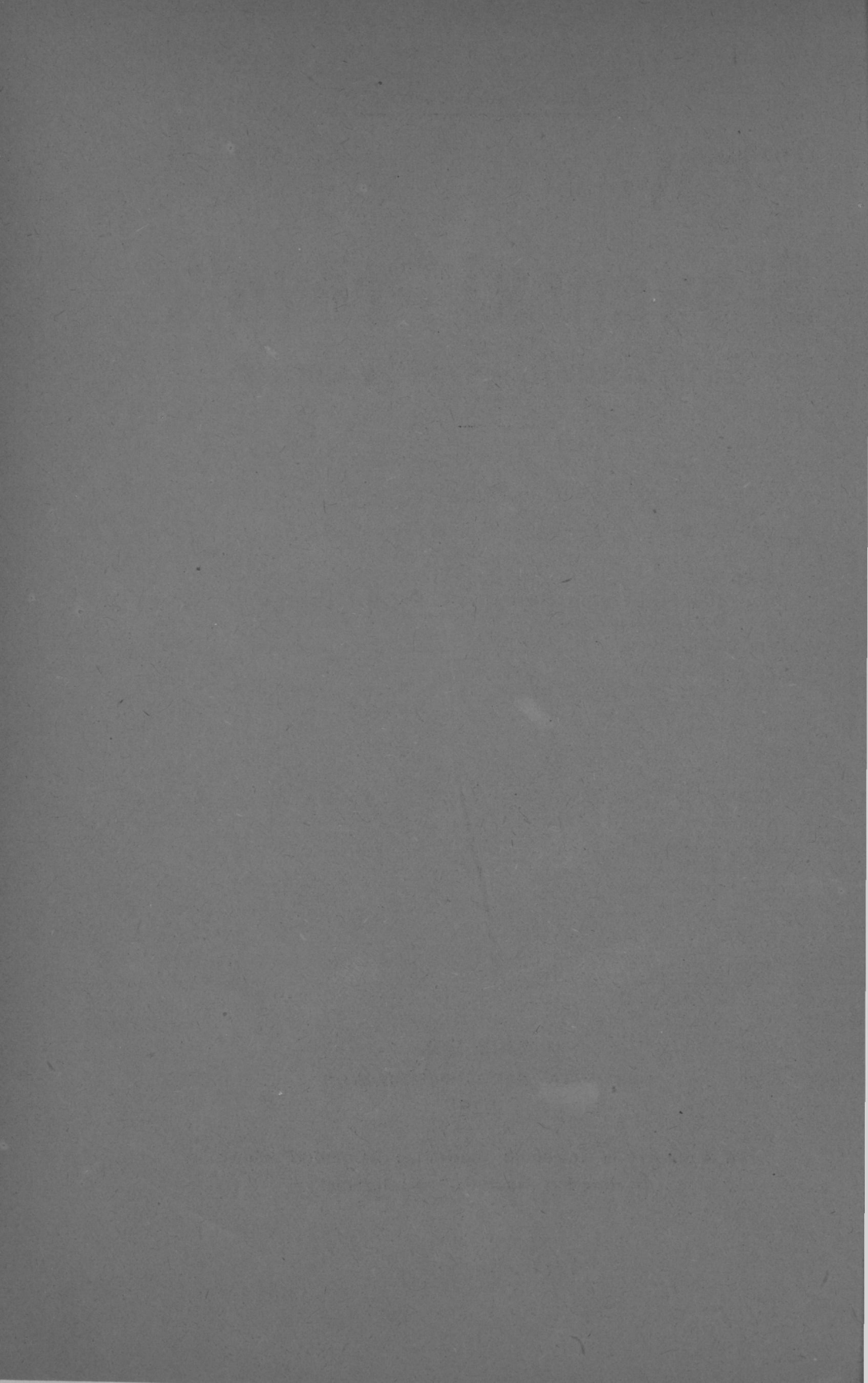
V LJUBLJANI

NATISNILA „NARODNA TISKARNA“

1928

Za uredništvo in izdajatelja odgovarja: Dr. Rudolf Sajovic

Za Narodno tiskarno: Franc Jezeršek

SLOVENSKI PRAVNIK

Leto XLII.

Ljubljana, 1928.

Št. 1.—2.

Kazenskopravna presoja umetne sterilizacije.*

Prof. dr. Metod Dolenc, Ljubljana.

I. Opredelitev problema.

Problem dopustnosti umetne sterilizacije pri ljudeh je problem za-se in se ne sme mešati s problemom odprave zarodne ali zaplodne možnosti, niti s problemom odprave telesnega ploda. Odprava zarodne ali zaplodne možnosti pomeni

* Po predavanju v društvu »Pravnikov« v Ljubljani na sestanku dne 7. decembra 1927. Poleg v razpravi omenjenih sistematičnih del o kazenskem pravu naše države in drugih, dalje kazenskih zakonikov in osnutkov za bodoče kazenske zakonike so bila uporabljana sledeča posebna dela: Aschaffenburg G.: Das Verbrechen und seine Bekämpfung; Binding-Hoche: Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens. Ihr Mass und ihre Form; Bloch Iwan: Das Sexualleben unserer Zeit; Dohna, Graf zu, A.: Die Rechtswidrigkeit; Ehelolf: Altassyrisches Rechtsbuch; Forel A.: Konflikte im Sexualleben. Sexuelle Ethik. Die sexuelle Frage; Gross Hans: Zur Frage der Kastration und Sterilisation (Arch. f. Krim.-A. u. Kriminalistik, zv. 51); Gruber Max: Hygiene des Geschlechtslebens; Heise: Ärztliche Tätigkeit ohne Einwirkung des Patienten; Ivers: Die Hypnose im deutschen Strafrecht; Hoffmann E.: Lehrbuch der gerichtlichen Medicin; Kautsky: Kampf gegen den Geburtenrückgang; Kleiner: Tötung auf Verlangen; Kössler: Selbstmord und Tötung auf Verlangen; Marcuse Max: Handwörterbuch der Sexualwissenschaften (članki: Kastration, Sterilität, Skopzen); Mayer Joseph: Gesetzliche Unfruchtbarmachung Geisteskranker; Meltzer Ed.: Das Problem der Abkürzung »lebensunwerten« Lebens; Möebius: Geschlecht und Entartung; Mommsen: Das römische Strafrecht; Näcke Paul: Die Kastration bei gewissen Klassen als ein wirksamer sozialer Schutz (Arch. f. Krim.-A. u. Kriminalistik, 1 1899); Über Kastration bei gewissen Entarteten (ib. 1. 1908); Die ersten Kastrationen aus sozialen Gründen (ib. 1. 1909).

antikonceptcionalna dejanja, ki niso bila in pač ne bodo nikoli predmet zakonite uredbe. Odprava telesnega ploda zadene neko sedaj eksistentno, konkretno, če tudi šele započeto človeško bitje, sterilizacija pa sprečava za bodočnost vsako zarodno ali zaplodno zmožnost individua vobče. Ta opredelitev problema zakonite dopustnosti sterilizacije od sodobnih sorodnih problemov,¹ ki jih ne mislimo razmotrivati, bi bila vseskozi negativnega značaja. V pozitivnem pogledu pa bi okvir našega problema nemara najbolje in najlažje na ta način zarisali, ako predočimo skrajna stožera vprašanj, ki se tičejo umetne sterilizacije. Na eni strani stoji primer, ko zahteva mlada lahkoživa operna pevka, ki bi rada še mnogo let služila svoji umetnosti, pa se neče odreči spolnemu obče- vanju z moškimi, operativno sterilizacijo, ker se boji, da bi иначе spočela in da bi ji nosečnost pokvarila figuro, njene posledice pa bi jo tudi sicer ovirale v izvrševanju umetniškega poklica. Na drugi skrajni meji pa vidimo primer, ki se po- javlja v vsakdanjem življenju mnogobrojneje, namreč da pride blazni pohotnež, ki se je v zavodu za umobolne nekoliko pomiril, zopet na svobodo in ob novem napadu bolezni posili žensko in zaplodi ž njo novo bitje, ki postane po vsej priliki zopet blaznik ali pa zločinec. V prvonavedenem primeru se nam vriva po sebi vprašanje, ali naj bo umetna sterilizacija poljubno dovoljena, v drugem pa, ali naj se ne odredi zako- nitim potom, da se v korist človeške družbe pri patoloških zločincih prepreči možnost, da bi dobili potomstvo.

To sta dve vprašanji, nalašč na skrajni krili problema potisnjeni, vmes pa je še mnogo drugih gran tega problema, a mi moramo skušati, da najdemo za sleherno teh vprašanj re- šitev, ki sicer ne bi mogla biti enotna v končnem učinku, morala pa bi vsekakor ustrezati nekemu enotnemu na-

¹ Glej dr. M. Dolenc: »Problem kazenskoppravne zaštite telesnega ploda« (Po predavanju v društvu »Pravnik« v Ljubljani dne 2. aprila 1924) v Prav. Vestniku (Trst) l. 1924, št. 5. Nasprotno stališče, da bodi ukinitve nosečnosti svobodno dopustna, zastopa dr. Čedo Marko- vič v: »Zabrana ili sloboda voljnog pobačaja«. (Gl. naš prikaz o tem delu v Slov. Pravniku 1926, str. 173, in v Zeitschrift für Ostrecht [Berlin], l. 1927, št. 2.)

čelnemu gledišču. Poskusiti hočemo tako rešitev za že dano pravo, za lex lata, ogledali si pa bomo tudi vse momente etične in sociološke narave, ki nam nudijo opore za odgovor, kako naj se problem tretira — de lege ferenda. V to svrho pa se ne smemo izogniti dvema predvprašanjem, namreč vprašanju po sodobnih metodah umetne sterilizacije in vprašanju o historičnem razvoju celokupnega problema in o tem, kako pojmujejo značaj človeška družba vobče in zakodajci posebej.

II. Sodobni načini sterilizacije.

Dandanes moremo razlikovati dvoje popolnoma različnih metod umetne odprave zarodne zmožnosti pri ženskah, oziroma zaplodne zmožnosti pri moških. Prvi način je operativni poseg v človeško telo z nožem, pa bilo to telo spolno že dozorelo ali ne. Ta način bi imenovali po vsej priliki krvavo metodo umetne sterilizacije.

Davno znano sredstvo za odpravo zaplodne zmožnosti moških je bilo skopljenje ali kastracija. Združnila, zmečkala ali izrezala sta se moda (testikla), s čimer se je za vselej pokvarila zmožnost proizvodnje moškega semena. Dandanes se tega načina umetne sterilizacije ne poslužuje — razen sekte skopcev — nihče več, ker je ne samo brutalnogaben, ampak radi spremljevalnih pojavov tudi za obče zdravje in morda celo za življenje skopljenca nevaren.

Moderni način umetne sterilizacije, kakor ga propagirajo zlasti ameriški kirurgi, je zasnovan na natančnem poznavanju funkcij moškega spolovila in bi se dal na kratko tako-le opisati: Moško seme se napravi v obeh klicnih žlezicah mod, ter prihaja od tod navzgor v oba, v mali medenici ležeča semenska mešička (vesiculæ seminales), od koder se po izvestnem nagomiljenju izlije — pomešano s sekreti, ki jih izločajo ti semenski mešički sami in pa prostata — ter Cowperjeva žleza na prosto. Kanal ali odtok (vas deferens) med klicnimi žlezicami in prostato nima v premeru niti pol milimetra odprtine (lumina) in pomenja pot, po kateri mora priti spermatozoon iz mod do semenskih mešičkov. Če se ta tako ozka pot pretisne ali zapre, potem spermatozoon ne more priti v

semenske mešičke, ampak ga vsrka modnik (scrotum), navzlic temu pa se kristalno čista tekočina, ki se napravlja v prostata- in v Cowperjevi žlezici, lahko izteka po naravni cevki na prosto. Baš ob tem pojavu se je moderna medicinska veda zaustavila v svrhu umetne sterilizacije moškega:² Skoro brez bolečin, eventualno celo brez lokalne anestezije se napravi ta-le operacija: Semenovod (semensko iztrebilo) se prime med palcem in kazalcem leveice, vas deferens se palpira in fiksira. Nato naredi operatêr vrezo v vas deferens, potegne ga skozi odprto rano s kljukico, oprosti vseh membran in spremljajoče arterije, zaveže ga nad palpiranim mestom in na to prereže. Če so delci kanala med operacijo postali pokvarjeni, treba jih odrezati, to pa za to, da se konec, ki je bližji klicni žleznici, ne zapre. Semenovod mora namreč tu ostati odprt, da se more sekret klicnih žlezic izpražnjevati v podkožno staničje, ki ga tam vsrka. Samo na ta način se ohrani celokupnemu organizmu potrebna učinkovitost sekretov. Pri taki operaciji ni treba niti nitk, niti obližev, ker se ranica vsled kožnih mišic kar sama zapre in zaceli. Pacient se more takoj vrniti k svojemu običajnemu poslu. Nemški kirurgi pa so vendar le nazora, da takih operacij ne gre omalovaževati. Oni uporabljajo lokalno anestezijo in dovoljujejo šele po 5, 6 dneh, da se operiranec posveti zopet svojemu običajnemu življenju. Ta način odprave zaplodne zmožnosti se imenuje v a s e k t o m i j a, pomenja pa vsekakor radikalno ukinitvev izlivanja semena na prosto, ne da bi inače motila pojave, ki spremljajo semensko ejakulacijo. Samo izpodvezanje semenskega voda (vasoligatura) se danes ne smatra več za zanesljivo sredstvo odprave zaplodne zmožnosti.

Pri ženskem spolu je umetna odstranitev zarodne zmožnosti vsekakor mnogo težja operacija, ki se dá samo v narkozi izvesti in traja 35 do 40 minut. Ako sledimo istemu amerikan-

² Naslednja izvajanja so prevzeta v nekoliko skrajšani obliki iz knjige dr. Joseph Mayer: Die gesetzliche Unfruchtbarmachung Geisteskranker (1927). Za pravilnost in popolnost reprodukcije in virov tega pisatelja ne jamčimo, še manj, seveda, za to, da ustreza opisani metoda zadnjemu stanju vede. Za razumevanje čitateljev-pravnikov pa se nam zdi na vsak način potrebna.

skemu kirurgu, ki nas je poučil o moški operaciji, Sharpu, bi umetno sterilizacijo operativnim potom orisali tako-le³: Navpično po trebušnem svodu se napravi centralen vrez, 12 cm dolg. Operatêr poišče iztrebili za jajčeca (tubae uterinae) in ju s pomočjo šivanke s svilen o ali drugačno nitko tako trdo izpodveže, da se lumina (prerezi cevke) popolnoma zapro, in to dvakrat, namreč prvič 2 cm daleč od konca maternice in drugič pa 2 cm dalje na zunaj. Sharp pravi, da mora radi odprtja trebušne votline (laparatomija) pacientinja 8 do 10 dni ležati v bolnišnici, da pa in ače operacija, izvršena po spretnem kirurgu, ni nevarnejša nego pri moških. Ali ta metoda ni od vseh zdravnikov kot povsem zanesljiva odprava zarodne zmožnosti pripoznana. Gre pač za to, da se zabrani ženskemu jajčecu, da pride v dotiko z moškim spermom.⁴ Opazovalo se je, da se je včasih vendar le pripetilo, da se je spermatozoon prerinil skozi vse umetne ovire in oplodil ovulum na takšnem mestu, da je bila neizbežna posledica ekstrauterinarna graviditeta, ki pomenja za žensko vsekakor brezpo- gojno življenjsko nevarnost. Navaja se še 35 različnih načinov operacije, pri katerih se uvažu je taka nevšečnost, najzaneslji- vejša pa tudi najbolj «krvava» je pač tubektomija ali izrezanje iztrebil za jajčeca. Gori opisana ameri kanska metoda steri- lizacije žensk pa se imenuje salpingotomija.

Sedaj se hočemo seznaniti še z drugo metodo umetne sterilizacije, ki ni krvava. Gre tu za novodobne pridobitve znanosti, za obsevanje genitalnega aparata obeh spolov z röntgenovimi X-žarki ali pa z radijevimi žarki. Metode so različne. Včasih se uporabljajo samo röntgenovi, včasih samo radijevi žarki, včasih oboji in to zopet ali obenem ali pa iz- menoma drugi za drugimi. Pacient dobi ordinirano določeno mmožino in hodi k sejam. Doziranje za pojedine seje je stvar eksperimentalnega proučevanja v laboratorijih ter se ravna

³ Glej op. ³, ki velja tudi za ta opis.

⁴ Prim. članek Hugona Sellheim-a, znanega operaterja in pisatelja na polju seksualnih problemov, v Medic.-Klin. Wochenschrift iz l. 1927, šte v. 45/46, ki razlaga najnovejše tehniške preskušnje, ali so »lumina« postala resnično neprodirna tudi za tako majhno telesce kot je spermatozoon.

po spolu, starosti in klicni moči pacienta. Ženske potrebujejo radi globoke lege ovarijev hujšo dozo kot moški, zdrava dekleta pa močnejšo kot žene blizu klimakterija. Ali trajna sterilizacija s takšnim obsevanjem se da vsekakor težje doseči pri moških kot pri ženskah. Dandanes je po nazoru neklih röntgenologov pač že mogoče uporabiti tako dozo žarkov, ki povzroči z gotovostjo azoospermijo moškega individua za vedno, tako da spermatogeneza popolnoma ugasne. Pri ženskah se razruši z obsevanjem folikelski aparat, kar onemogoča nastajanje jajčec. Znanost pa se trudi, da iznajde metode, po katerih bi se nerodovitnost po obsevanju z röntgenovimi ali radijskimi žarki mogla omejiti samo temporarno, torej na izvestno vnaprej izkalkulirano dobo.

Ob koncu teh izvajanj pa ne smemo zamolčati, da si strokovnjaki na polju röntgenologije in radiologije še niso edini, ali ostane tako postopanje popolnoma brez vsakih škodljivih posledic. Nekateri angleški zdravniki smatrajo, da sterilizacija z röntgeniziranjem ne doseže zaželjene svrhe, to je: ohranitve popolnega zdravja brez rodovitnosti.

III. Sterilizacija v zgodovini.

Zgodovinski početki steriliziranja ljudi stoje v najožji zvezi z vprašanjem kastracije ljudi moškega in ženskega spola v svrhu ponižanja njih socialne vrednosti, skoraj enako pa tudi z vprašanjem kastracije v svrhu kaznovanja storjenega zločina ali pa v svrhu prohibicije naraščaja sovražnih, a podjarmljenih plemen. Tudi je sempatam kastracija služila kot sredstvo, da se onemogoči preintenzivno pojavljanje spolnega nagona. O vseh teh pojavih priča zgodovina. Nekoliko črtic naj to pokaže.

Najstarejši zakon, ki govori o kastraciji, je vsekakor asirski zakon Tiglet - Pilezarja I., ki odreja kazen kastracije pri moških za zločine prešuštva in pa homoseksualne skrunitve. Kraljica Semiramis je dala slabotne in ničvredne moške kastrirati, da ne zaplodijo slabega potomstva. Strabo priporoča, da so že stari Egipčani in Lidijci poznali umetnost ekstirpacije jajčnika (ovarija) pri dekletih in ženskah, ki so živele v haremu, a so jim hoteli vzdržati čim dalj časa cvetoča

lica. V starem Rimu so poznali četvero vrst kastrirancev: castrati veri, spadones, thlibiae in thlasiae. Prvi dve vrsti takih moških sta izgubili obe oziroma eno modo, drugim pa so združgnili modi, odnosno so jim semenovod izpodvezali, Eunuhi kot peta vrsta oskrunjencev pa so izgubili razen klicnih žlezic tudi še vnanje spolovilo. Po lex Cornelia de sicariis je bilo «spadones aut thlibias facere» — kaznivo dejanje na obeh osebah, na tisti, ki je to pripustila in ki je to izvršila.

Tudi prvi časi krščanske dobe so poznali institut kastracije kot preventivno kazensko sredstvo za določne vrste zločincev, zlasti tatov. Manihejska sekta 3. stoletja po Kr. r. je smatrala spolno občevanje za dovoljeno, zaploditev novega bitja pa za pregrešno in nenravno početje, zavestno zaprečanje narojanja dece pa za dolžnost pred Bogom in ljudmi. Saj nastanejo iz njih vendarle grešniki. Znani cerkveni otec Origines se je iz studa pred naravnimi funkcijami svojega spola sam skopil. Sv. Avguštin je tožil, da ljudje uporabljajo strupe kot sredstvo za sterilizacijo, a če to ne uspè, odpravljajo si spočeti plod. Veliki reformator Justinian je l. 558 kaznoval kastracijo, izvršeno iz hudobnosti, po talionskem načelu. Sv. Tomaž Akvinski je dejal, da je podan impedimentum dirimens, če poreče zakonski soprog ženi: «Accipiam te, si venena sterilitatis procures». Prepovedi sterilizacije se nahajajo seveda tudi v corpus iuris canonici. Frankovsko pravo je res že kaznovalo odpravo zaplodne zmožnosti, povzročeno na drugi osebi, s polnim zneskom krvnine (ver-geld). V Dušanovem zakoniku imamo zelo hude okrnitve telesa v svrhu kaznovanja, izrekajo se celo za seksualne delikte, ali nikjer ni omembe okrnjenja spolovil, dasi gre inace talionskemu principu velika vloga pri normiranju kazni. Tudi Constitutio Criminalis Carolina se bavi s problemom odprave zarodne ali zaplodne zmožnosti. Po čl. 133 je proglašena povzročitev nerodovitnosti kot homicidium conditionale, torej kot usmrnitev. Poznejša občepravna znanost pa je smatrala procurationem sterilitatis za posebno vrsto zločina, ki ga ni več kaznovala s smrtjo, ampak z drugo, arbitrarno določeno kaznijo. Malo čudno pa je, da se je spričo vseh teh prepovedi cerkve in posvetne oblasti, ki kaznujejo sterilizacijo vsake vrste kakor

tudi umetno povzročanje abortov, vendar le trpela grda razvada kastracija dečkov, ki so pevali na cerkvenih korih. Šele leta 1755 je papež Benedikt XIV. zabranil tudi takšne kastracije, izvrševane »ad bonum commune«.

Omembe vredno je dalje, da je Johann Peter Frank, knežji zdravnik v Speyerju, l. 1779 napisal v svoji knjigi »System einer vollständigen medicinischen Polizey« svoje misli, da bi trebalo ozdravljati satiriasis, epilepsijo in besnost (wahre Tollwut) s kastriranjem; dopustiti podedovanje takšnih bolezni od starišev na otroke, označuje Frank za zločinstvo zoper državo. Leta 1801 piše fizik Georg Christoph Lichtenberg, da so na Angleškem predlagali, naj bi se uvedla za tatove kazni kastriranja, a znani neprijatelj človeškega rodu Schopenhauer je naravnost zahteval kastracijo težkih hudodelcev.

Dejstvo je, da so imeli na Škotskem okoli l. 1800 že zakon, ki je dovoljeval kastracijo tatov; pa tudi božjastniki, umobolni in protiničarji so se smeli na temelju nekega še starejšega zakona kastrirati.

Iz novejših dobe treba omeniti rusko versko sekto skopcev, ki se sami imenujejo »beli golobi« in verujejo, da pride raj na zemljo, ko bo število takih verskih drugov, ki si vzamejo sami ali si dajo po drugih vzeti zarodno ali zaplodno zmožnost, naraslo na 144.000. Novejši etnologi poročajo o nasprotnem pojavu iz Avstralije, da se hoče mladostna svežost ohraniti ženskam, ki ne marajo postati matere.

Sredi 19. stoletja se je začela v Severni Ameriki propaganda za sterilizacijo v borbi zoper zločinstvenost. Zgodovina registrira že za l. 1855 zakon v državi Kansas, po katerem so se smeli črnci in mulati obsoditi na kastracijo, če so zagrešili hudodelstvo spolnega nasilstva na beli ženski. L. 1882 je predlagal zdravnik dr. Gideon Lincoxon v Teksasu, da naj se smrtna kazen nadomesti s kastracijo. Istega leta je napravil William Goodsell na treh umobolnih ženskah ovariotoomijo, da ne bi dobile potomstva in je izrazil upanje, da se taka zabranitev zarodne zmožnosti ustanovi še zakonitim potom. L. 1898 je bilo v Kansasu 48 dečkov kastriranih, ker so bili slaboumni. Nam že znani zdravnik Sharp je prvič

operiral 19 letnega mladeniča, ki je bil vdan ekscesivni onaniji in mu je na njegovo lastno prošnjo napravil vasektomijo. Isti mladenič pa je nasvetoval tako operacijo še drugim svojim tovarišem in kar 71 se jih je oglasilo prostovoljno. Do 1. 1911 julija meseca pa je naraslo število takih operirancev v državi Indiani že na 873 moških oseb. Seveda je bil poprej baš v tej državi že sklenjen zakon z dne 9. marca 1907, ki ga smemo šteti za prvi evgenetično navdahnjen legislativni pojav. Glasil se je v bistvu tako: Ker ima podedovanje zelo važno vlogo pri prenosu zločinskih lastnosti, pri idiotiji in imbecilnosti, odreja se za državo Indiano, da naj vsi zavodi, ki imajo skrb za zločince, idijote in slaboumneže, napravijo v vsakem primeru posebej preiskavo po dveh zelo spretnih kirurgih v družbi s šefom-zdravnikom zavoda glede duševnih in telesnih sposobnosti duševno zaostalih oskrbovancev, kakor je to predpisano od sanitetnih in upravnih oblastev. Ako so člani komiteja izvedencev in upravnih uradnikov mnenja, da ni pričakovati izboljšanja duševnega stanja preiskovanca, dobita kirurga nalogo, da opravita v svrhu preprečitve potomstva tisto operacijo, ki jo smatrata za najvažnejšo in najučinkovitejšo. »

Ta zakon je bil začetek mogočnega gibanja v prilog evgenetičnega steriliziranja. Mnogo držav je sledilo. Deloma pa ti zakoni, dasi sklenjeni, končno niso obveljali, ker so bili naknadno od ustavnih faktorjev proglašeni za protiustavne. Vendar se niso vsi zakoni nanašali le na umobolnike, ampak nekateri tudi na kriminalne osebe, n. pr. zakon v Severni Dakoti — provinci iz l. 1913, v Wisconsinu istega leta, v Kansasu iz l. 1917. Razen tega je bila po nekod ustanovljena vasektomija kot postranska kazen. Zakon iz l. 1910 v državi Washington veli, da sme sodišče pri poedinih zločincih, ki so oskrunili dekle izpod 10 let staro ali storili spolno posilstvo, in pa pri osebah, ki so preklicane kot pijanci iz navade, izreči poleg glavne kazni še to, da se jim operativno prepreči možnost dobiti potomstvo. (Toda doslej se je taka stranska kazen izrekla samo enkrat.) V Severni Ameriki veljajo dandanes v 8 državah zakoni, ki dopuščajo sterilizacijo. Po statistikah je bilo od l. 1907 do 1920 vsega skupaj 3233 oseb napravljenih nerodovitnih, od teh v Kaliforniji sami 2558. Od celokupne številke

3233 odpade na umobolne osebe 2700, na slaboumne 403, na hudodelce 130 primerov. Od leta 1920 do konca 1925 se je izvršilo 6244 sterilizačnih operacij. Šteti pa so samo primeri iz javnih bolnišnic, a v mnogih bolnišnicah se zahteva pristanek upravičenih najbližjih sorodnikov. Nekatere države kot Connecticut, Iowa, Michigan in Kansas odredjajo zelo stroge kazni za primer, da bi se izvršila takšna operacija brez odredbe državne komisije, torej privatno.

Vzporedni pokret glede dopustnosti sterilizacije se je vršil na Angleškem. Leta 1906 je zdravnik Robert Reid Rentoul zahteval zakonito uvedbo odpravljalnosti zarodne ali zaplodne zmožnosti pri osebah, ki boleajo na psihičnih defekatih, to pa za to, ker kažejo baš te osebe posebno veliko rodovitnost. Do uzakonitve pa na Angleškem še ni prišlo.

Na Francoskem je po mnenju poznavalcev salpingotomija zelo razširjena, toda prakticira se le na skrivaj. L. 1910 je bila sterilizacija predlagana kot zabrana podedovanja duševnih bolezni in kot kazensko sredstvo v obliki zakona, kakor je bilo to iz Severne Amerike že znano, ali pravega odmeva pri odločilnih zakonodajnih činiteljih ni bilo.

V Italiji je bila še nekoliko let prej kakor v Franciji predlagana kastracija (l. 1889) kot sredstvo, da se prepreči potomstvo epileptikov, hudodelcev iz navade in pa jeetičnih oseb.

V Švici so psihiatri na svojem letnem zborovanju 13. junija 1905 soglasno sklenili resolucijo, ki želi, da se ukine zarodna ali zaplodna zmožnost pri umobolnikih, toda le na podlagi zakonodajnim potom ustanovljene dopustnosti. Tudi še na zborovanju dne 14. junija 1915 so švicarski psihiatri ponovno zahtevali, da se uzakoni fakultativna sterilizacija abnormalnih ljudi.

V Nemčiji se ideja zakonito dovoljene sterilizacije pred vojno ni mogla zasidrati, dasi so se osobito na protialkoholnih kongresih ponovno pojavljale zahteve, da naj se sterilizirajo nepoboljšljivi pijanci, čeprav za enkrat le še pod pogojem, da oni samo na to pristanejo in da dá tudi zakonski drug svoje dovoljenje. Nastopila sta dva moža, zdravnika August Forel (bivši profesor psihiatrije v Zürichu) in

Paul Näcke (Hubertusburg), ki sta plamteče zagovarjala zakonito dopustnost umetne sterilizacije izvestnih degenerancev kakor tudi zločincev iz navade kot edino resnično učinkovito socialno zaščito. Na pomoč jima je prišel seveda tudi nagli razvoj kirurgije v smeri vedno večje varnosti potrebne operacije. Ali skrb za populacijo Nemčije, ki je hotela biti za bodoči svetovni vojni pohod dobro pripravljena, je za enkrat rodila baš v nasprotni smeri zakonodajni pripravljalni čin. Tik pred izbruhom svetovne vojne — dne 4. julija 1914 — je predložil državni kancelar Nemčije parlamentu načrt zakona zoper povzročitev nerodovitnosti in zoper prekinitev nosečnosti. V tem osnutku je bila predlagana ustanovitev, da se sme zarodna ali zaplodna možnost odpraviti le v to svrho, da se odstrani težka, drugače neodpravljliva nevarnost za telo ali življenje lečene osebe. V nagibih, ki so bili osnutku dodani, je bilo izrečno dostavljeno, da se socialni, rasnohigienični, ekonomski ali drugi vidiki ne pripoznavajo za razloge dovolitve. Vsak zdravnik bodi dolžan naznaniti slehern primer sterilizacije državnemu oblastvu. Kdor odpravi namenoma zarodno ali zaplodno zmožnost pri osebi, sicer z njenim privoljenjem, toda brez zakonito ustanovljenega razloga, se kaznuje z vôzo do 3 let, ob olajšilnih okoliščinah pa z zaporom, a nikdar ne izpod 1 meseca. Ista kazen pa naj zadene tudi osebo, ki se da nalašč sterilizirati. Do parlamentarnega obravnavanja tega osnutka ni več prišlo.

Docela drug duh pa je zavel po svetovni vojni spričo bednega stanja širokih plasti ljudstva. Če sta Binding in Hoche v svoji znani brošuri⁵ že zahtevala, da naj se zakonito uredi vprašanje uničenja živetja nevrednega življenja, potem se ni čuditi, da so se oglašali če dalje jačji glasovi, ki so poudarjali potrebo, da se zakonito dovoli umetna sterilizacija. Zdravnik Boeters (Zwickau) je vložil pri saksonskem ministrskem svetu predlog z deveterimi točkami programatične

⁵ Mišljena je monografija: Binding-Hoche: Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens (iz l. 1920); gl. o njej razpravo: Dr. Metod Dolenc in dr. Alfred Šerko: »Ali naj se dá prosto, da se sme uničiti življenje, ki je postalo življenja nevredno« v Slov. Pravniku l. 1921, str. 18 nasl.

narave. V bistvu so vsebovale to le: Otroci, ki pridejo v dobo godnosti za šolo, pa so od rojstva slepi, gluhonemi, bebci, naj bodo operirani, da se jim vzame bodoča rodovitnost, toda organi za notranjo sekrecijo se jim morajo ohraniti. Na osebah, ki se oskrbujejo v deželnih zavodih, pa so od rojstva slepi, gluhonemi, bebci, epileptiki ali umobolniki, naj se, preden se izpuste iz zavoda, izvrši operacija, ki povzroča sterilnost. Enako je operirati hudodelce, ki so zagrešili seksualno hudodelstvo in pa ženske, ki so rodile že dva nezakonska otroka, glede katerih je očetovstvo dvomljivo. Slepci in gluhonemci od rojstva, bebci in umobolniki se smejo poročiti samo v primeru, da so bili operirani v svrhu odprave zarodne ali zaplodne zmožnosti. Hudodelcem se sme odpustiti del kazni, če se javijo prostovoljno k operaciji, da postanejo sterilni. Da ne postanejo ženske, ki nimajo več zarodne zmožnosti, prevelika nevarnost za нравnost in za zdravje v pogledu nalezljivih spolnih bolezni, naj ostane izvršena sterilizacijska operacija tajna in je osobito bližnji sorodniki ne smejo izdati. Boeters je ponavljal svoje zahteve že večkrat pred celokupnim zborom zdravnikov v Nemčiji ter je predložil nazadnje dne 18. oktobra 1925 svoje nasvete tudi nemškemu parlamentu v obliki zakonskega predloga, imenovanega »lex Zwickau«, izpustil je samo zadnji odstavek glede tajnosti operacije, ker je sam uvidel, da ni izvedljiv. Izvršujejo se pa tudi v Nemčiji operacije v svrhu sterilizacije po raznih kirurgih že sedaj, toda vseskozi le s pristankom pacientov, eventualno tudi zakonskega druga, ako pa pacient ni duševno zdrav, na pismen predlog varuha in pristojnega županstva.

Od drugih držav naj omenimo samo še Holandsko, Ogrsko in Švedsko kot take, ki se je v njih že zahtevala zlasti od strani zdravnikov, zakonita ureditev odpravljalivosti zarodne in zaplodne zmožnosti. Da stoji boljševiska Rusija na najskrajnejšem levem krilu zagovornikov sterilizacije, ni, da bi še posebej dokazovali. Zadostuje naj le omemba, da se tam zahtevajo naravnost nove iznajdbe na polju sterilizacije z ubrizgavanjem serumov, tako da bi mogla biti vsaka, tudi popolnoma zdrava ženska osvobojena bojazni »pred tragedijo svoje narave«.

Ob koncu tega kratkega zgodovinskega pregleda naj še ugotovimo, da pričakuje ves znanstveni svet spričo velikanškega napredovanja na polju histologije, biologije, psihiatrije, pa tudi operacijske tehnike z velikim zanimanjem nove orientacije glede izboljšanja rasne higijene. V naslednjem hočemo registrirati stališče današnje pozitivne zakonodaje in pa sedaj znanih osnutkov za reformirano kazensko pravo, da vidimo, koliko se državno zakonodavstvo približuje označenemu cilju.

IV. Današnje zakonodavstvo.

Za naše pravo, pa bilo v kateri pokrajini koli, velja, da nimamo glede odpravljalnosti zarodne ali zaplodne zmožnosti nobenih specialnih zakonitih določb, pač pa je ta zmožnost zaščitena nasproti vsakemu dejanju, ki vsebuje znake hudo delstva težke poškodbe. S hudobnim naklepom (celo z indirektnim) povzročena izguba zarodne zmožnosti — h kateri je brez dvoma šteti tudi zaplodno zmožnost, se kaznuje s težko ječo od 5 do 10 let (§ 156 a) v Sloveniji, Dalmaciji, enako tudi še na Hrvaškem, v Slavoniji in Bosni ter Hercegovini. V Srbiji in Črni gori zadene krivca, ki »z zlonamernim zlostavljanjem i povredom tela« povzroči, da je postala oseba »za plodjenje nesposobna« kazen zavora (od 30 dni do 5 let) ali robije (od 2 let do 15 let), a »veličina kazne zavisi od veličine nanešene povrede« (§ 177 srb. k. z.). Ogrski kazenski zakon, ki velja za Vojvodino, pravi v § 309, da se naj kaznuje z ječo do 5 let telesna poškodba, če oškodovana oseba izgubi zarodno zmožnost; če se je pa to prizadelo osebi v navzgornji premi črti sorodstva, naj stopi namestu ječe vôza do 5 let. Naj omenimo še nekaj tujih držav: V Nemčiji je po § 225 k. z. kaznovati dolozno odpravo zarodne ali zaplodne zmožnosti (ki se pa — po Lisztu — ne sme zamenjavati s sposobnostjo kohabitacije) z vôzo od 2 do 10 let. Francoski Code pénal je posvetil deliktu kastracije poseben čl. 316, po katerem se kaznuje storilec z dosmrtnim prisilnim delom (travaux forcés), če pa je nasilno kastrirana oseba umrla v 40 dneh po kastraciji, s smrtjo. Italijanski kaz. zakonik stavi na dolozno povzročeno izgubo zarodne zmožnosti ali uporabnosti spolovil

kazen ječe od 5 do 10 let. Turški, najmlajši kazenski zakon, od 1. marca 1926, ki je stopil v veljavo 1. julija 1926, pa je to določbo iz italijanskega kaz. zakonika kratkomalo prepisal.

S temi generalnimi določbami pa vprašanje kaznivosti u m e t n e sterilizacije razen nasilno povzročene, še ni odpravljeno. Je dvoje nadaljnjih vprašanj, ki sta za kazenskoppravno presojo problema zelo važni: a) ali je kaznovati storilca, če je oseba, ki jo zadene nerodovitnost na njenem telesu, sama k temu privolila ali celo to zahtevala; b) ali je operativna odprava zarodne ali zaplodne zmožnosti v svrhu lečenja tudi kazniva.

ad a) Glede prvega vprašanja vidimo iz določbe § 4 avstr. kaz. zak., ki je bil prevzet iz Theresiane, da se hudo delstvo stori tudi na osebah, ki svojo škodo same zahtevajo. Torej privoljenje de lege lata umetni sterilizaciji ne vzame značaja kaznivosti. L a m m a s c h e v a znana duhovita antinomija: »Et volenti fit iniuria« je za avstrijsko kazensko pravo, ki pri nas še velja, priznana norma. Seveda so tu vse tiste izjeme mogoče, ki jih navaja kazenski zakonik kot okolnosti, ki izključujejo krivdo. Poskus napraviti razliko med navadnim dolusom in med »šovražnim« namenom ni uspel. Zakonodavec iz l. 1852 sicer glede izgube zarodne zmožnosti še ni poznal modernih metod povzročitve sterilnosti. Ali brez dvoma glede sorodnih težkih poškodb ni mogel, še manj pa hotel, pristati v nekaznivost, čeprav bi bilo podano privoljenje. Ako bi n. pr. kdo na prošnjo druge osebe tej operativno odstranil obe nogi od kolena ali eno roko i. sl., je tu interes občestva, da se ne ustvarjajo pohabljeni, vendar le merodajnejši kakor privoljenje poedinega člana občestva k brezmiselni operaciji.

Po srbijanskem pravu pa je stvar toliko drugačna, da v kazenskem zakoniku nikjer ni določbe, ki bi analogno ustrezala ideologiji § 4 avstr. kaz. zak. Za to uči T o m o Ž i v a n o v i ć, da pristanek izključuje protipravnost in s tem kaznivost privoljenega ubijstva ali privoljene telesne poškodbe. Zdi se pa, da ta nauk⁶ ne more biti v skladu s teorijo niti s prakso,

⁶ V svojem delu »Osnovi krivičnog prava« se T o m o Ž i v a n o v i ć omejuje v obćnem delu na konstatacijo v opombi pod črto

ki je nastala na podlagi predpisov predhodnikov in vzorcev srbijanskega kazenskega zakonika, namreč code pénale in pruskega kaz. zakonika l. 1850. V letu 1827 n. pr. je dal predsednik nekega francoskega porotnega sodišča porotnikom pouk, da smejo odgovoriti: »Kriv umora na zahtevo umrlega«, in vendar se je njegova obsodba glasila: »Kriv umora na zahtevo umrlega, torej z naklepom storitve«. V razloge sodbe pa je bil izrečno sprejet pristavek, da označba »na zahtevo« na stvari ničesar ne izpreminja. *G o l t d a m m e r* se sklicuje na to interpretacijo v svojem komentarju k pruskemu kazenskem zakoniku iz l. 1850, ki je bil, kakor znano, neposredni vzorec srbijanskega kazenskega zakonika. Tu razlaga, da je moment sovražnega namena ali namena oškodovati za pojem dolusa nepotreben, ker država kaznuje prekršaj zakona v javnem interesu. Docela v skladu s tem naukom, a diametralno nasprotno z *Ž i v a n o v i č e v i m* nazorom trde francoski kriminalisti n. pr. *G a r r a u d*, *C u c h e* i. dr., da odvisi vse od narave okrnjenega prava; kajti so pravice, ki jih upravičenec sam ne sme okrniti, ker izigravajo obče interese. Privoljenje k usmrčenju je le olajševalna okolnost, a pohaba druge osebe z njeno voljo je pravtako kazniva kot hotena poškodba.

Za nemško pravo nas učé najznamenitejši zastopniki kazensko pravne vede (v. *L i s z t i* i. dr.) pravtako, da ni opore, vsaj za težje primere ne, za trditev, da bi bil vsak poedinec dominus membrorum suorum, — to bi tudi ne ustrezalo pravnemu čutu. *Liszt* uči nasprotno, da treba pohabljenje osebe, ki k temu privoli, smatrati celo za hujše kazniv delikt, kakor usmrnitev na zahtevo, dalje, da za poslednje navedeni delikt, ki je predviden v § 216 nem. k. z., ne zadostuje samo privoljenje zase, ampak mora biti jačje, namreč zahteva. Za to proglašá privoljenje za težje primere poškodbe za irelevanten moment, glede lažjih vrst poškodb pa pravi, da ima nemški kazenski zakonik itak določbo, da so predlagalni delikti in se torej brez predloga oškodovane osebe ne smejo preganjati.

(na str. 139): »Prema srp. k. z. pristanak isključuje protivpravnost ubistva i telesne povrede«, v posebnem delu pa se samo sklicuje na svoje stališče, ki ga je zavzel v občem delu.

Vse, kar smo navajali za nemško pravo, velja tudi za italijanski kazenski zakonik, ki kaznuje nasnovanje k samomoru ali dajanje pomoči k samomoru z ječo od 3 do 9 let, a nima nobene določbe glede privoljenja k usmrčenju. Turški kazenski zakonik je pa tudi tu itak le prost prepis italijanskih določb.

Če povzamemo vse to, kar smo ugotovili glede privoljenja k poškodbi in če uvažujemo, da je odprava zarodne ali zaplodne zmožnosti brez dvoma vitalno-važna izprememba telesne celovitosti (integritete), potem lahko ugotovimo, da po sedajšnjem pravu privoljenje ali zahteva, da se odpravi ta zmožnost, sama za-se ne izključuje krivde in kaznivosti.

ad b) Na drugo gori označeno vprašanje je odgovoriti v bistvu to, da ne more biti kaznivo nič, kar se stori v svrho ohranitve ali pridobitve zdravja, najsi je bilo dotično dejanje težka operacija. Kar država v skladu z vedo spozna za dopustno ali celo za priporočljivo, to ni kaznivo, niti tedaj, če operativni poseg v telo izpodleti in postane vzrok za izgubo življenja. To mora veljati celo tedaj, ko oseba, ki je bila operirana, ni privolila v operacijo, ker vsled nezvesti tega storiti ni mogla. Če uporabimo ta obče priznavana, čeprav teoretično na zelo različne načine utemeljevana načela, na odpravo zarodne ali zaplodne zmožnosti, porečemo de lege lata: Če se loti maternice rak ali če se v modih naseli tuberkuloza, je brez dvoma operativni vposeg radi odstranitve obolelih organov nekažniv. Kjer pa take letalne indikacije ni, tam pa operativnega vposega treba ni, tam ni zdravstvenega cilja, tam dejanje ne sme biti dovoljeno, pa najsi oseba sama želi take operacije. Evgenetični ali socialni nagibi de lege lata nikakor ne morejo opravičiti odpravo zarodne ali zaplodne zmožnosti.⁷

⁷ Opozarjamo: Čl. 49 tiskovnega zakona (1925) predpisuje, da se kaznuje kot pregrešek oglašanje ali ponujanje sredstev, ki preprečujejo zaploditev ali sredstva za odpravljanje ploda ali ponujanje načina ali prilike odpravljanja, v tiskovinah. Iz ideologije te določbe sledi jasno, da naš zakonodavec stoji za tiskovno pravo prav na tistem stališču, ki ga mi zavzemamo za občno kazensko pravo. Kar pa je v tiskovnem pravu zabranjeno, niti tu, izven tiskovnega prava in v pogledu nadaljnjih logičnih konsekvenc ne sme biti dovoljeno.

Nekaj povsem drugega kakor operacija, ki povzroča sterilnost radi ozdravljenja operirane osebe, pa je operacija radi sterilnosti, ki naj bo sama sebi namen. Primer iz prakse naj to pojasni. Imel sem v Gradcu pred 15 leti rešiti pravdo radi priznanja očetovstva in radi alimentacije dveh nezakonskih otrok, ki jih je rodilo kmečko kretinozno dekle. Ker ni bila ljudem ali lastnini nevarna oseba, je ostala na domu. Vaški fantje so krepko razvito dekle še precej prijetne vnanjosti na njenih izprehodih promiscue spolno zlorabljali, seveda ž njeno voljo, pa ona niti poznala ni teh fantov, še manj je mogla navesti, kdo je oče. Tožba je propala, ker se ni dalo od nezakonske matere ničesar izvedeti, vsi drugi dokazi pa so bili nezadostni. Vprašanje se je ventiliralo, ali bi se smela odpraviti zarodna zmožnost te slaboumne, sicer pa mirne nezakonske matere, čije deca bržčas tudi ne bo na duhu zdrava? Vprašanje se ni dalo potrditi, ker ni nobenega specialnega zakona, o takšni dopustnosti, po kazenskem pravu pa v glavnem radi tega ne, ker o »skrajni sili« ni moglo biti govora; kajti brez dvoma bi že izolacija popolnoma zadostovala, da se njeno spolno udejstvovanje prepreči.

Po vsem tem smo prišli do ugotovitve, da umetna sterilizacija po sedajšnjem pravu ni dopustna, razen če zahteva zdravstveno stanje obolele osebe takšen vposeg v telesno celovitost, da se reši višja pravna dobrina življenja ali zdravja vobče.

V. Sterilizacija po osnutkih za reformirane kaz. zak.

Naš osnutek za edinstven kaz. zak. nima določbe v splošnem delu, ki bi izrekala, da dejanje ni kaznivo, če je storjeno vsled določbe drugega zakona ali odredbe pristojnega oblastva, kateri se mora storilec pokoriti. Utegnilo bi se smatrati, da je taka določba odveč, češ, da je sama po sebi razumljiva. Ali take argumentacije vendar ne bi hoteli proglašati za tehnično pravilno, zlasti ne, če se pokaže, da je besedilo zakona na nekaterih mestih nejasno, nepopolno ali če si določbe sem ter tja med seboj nasprotujejo.

Navajanje k samomoru ali pripomoč k samomoru je *delictum sui generis*; pri telesni poškodbi, ki je izvršena na-

klepno, pa navaja § 176 projekta posebne primere, ki se kaznujejo z robijo ali zatočenjem do 8 let, med njimi pa ni več izgube zarodne zmožnosti. Ob tekstaciji t. 4 »ako je uništen ili trajno osakačen koji važan deo tela ili trajno i u znatnoj meri narušeno zdravlje povredjenika«, bi bilo semkaj šteti nemara tudi izgubo zarodne zmožnosti, ali to bi veljalo po našem mnenju le za vasektomijo ali salpingotomijo. Nemo-goče pa bo to konstrukcijo uveljavljati tudi pri odpravi zarodne zmožnosti z obsevanjem z röntgenovimi ali radijevimimi žarki, kjer gre le za funkcionalno motitev neke naravne zmožnosti, ki vobče ne ruši zdravja. In dubio mitius bi moralo tudi tu obveljati. Nikjer pa ni govora v projektu o privoljenju k taki operaciji. Torej ostanejo glede vasektomije in salpingotomije še nadalje vsi dvomi, ki so se doslej upravičeno pojavljali. Le za lahke naklepne in za vse malomarne poškodbe postane kazenski pregon odvisen od predloga oškodovane osebe, tako da se v tem pogledu pravni čut ne bo upiral nekaznivosti takih dejanj.

Vobče je naš projekt sledil švicarskemu načrtu iz l. 1918, ki ima takisto enake določbe glede težke poškodbe, vendar predlaga v splošnem delu točno, da dejanje, ki ga zapoveduje zakon ali uradna ali poklicna dolžnost ali ki ga zakon proglša za dovoljeno ali za nekaznivo, ni pregrešek niti prestop.

Precëj pod vplivom švicarskega projekta stoji tudi še češkoslovaški načrt za novi edinstveni kaz. zak. iz l. 1926. Ustanavlja pred vsem načelo (§ 22), da ni kaznivo dejanje, ki je bilo pravilno izvršeno v izpolnjevanju uradne ali poklicne dolžnosti ali ki je sicer po pravnem redu zapovedano ali dovoljeno. V poglavju o deliktih zoper telo in življenje pa ustanavlja, da se znači dejanje, če kdo poškoduje telo naklepno, da nastane izguba zarodne zmožnosti, kot hudodelstvo, kaznivo z zapornim od 6 mesecev do 3 let ali z ječo od 1 do 8 let. Glede nasnovanja k samomoru in glede pripomoči k samomoru ustanavlja se kaznivost le za primer, da storilec stori to dejanje iz koristoljubnih nagibov (to je vzeto iz švicarskega projekta) ali iz siceršnjih nizkotnih nagibov (to je na novo dodano). V motivih razlagajo avtorji osnutka, da namenoma niso ustanovili blažje kazni za telesno poškodovanje na za-

htevo ali s privoljenjem, ker smatrajo, da to ni potrebno. »Kajti če je podano«, tako se glasi doslovni citat iz motivov, »nekaznivo dejanje, n. pr. transplantacija ali sicer kaznivo dejanje, n. pr. poškodovanje v svrhu odtegnitve od vojaške službe, dá se izhajati z normalnim kazenskim postavkom. Sicer pa taka dejanja, razen v navedenih primerih, niso tipična in pri enostavnih poškodbah redoma ne bo niti potrebnega predloga«.

Najgloblje je zgrabil naš problem načrt kazenskega zakona, ki je izdelan skupno za Nemčijo in Avstrijo in je baš sedaj predmet posvetovanja skupnega odbora obeh parlamentov. V tem načrtu imamo v § 20 izrečno določbo, da ni kaznivega dejanja, ako je protipravnost dejanja izključena po javnem ali državljanskem pravu. Usmrnitev na izrečno in resno zahtevo je poseben zločin, zapeljanje k samomoru takisto, pripomoč pa ne. Za težko telesno poškodbo se ustanavlja naklepno dejanje, po katerem postane poškodovanec pohabljen ali v rabi svojega telesa ali svojih duševnih moči dalj časa znatno utesnjen. Posebna določba pa pravi jasno, da zdravniški vposegi in način zdravljenja, ki ustreza praksi vestnega zdravnika, niso niti telesne poškodbe niti zlo ravnanje v smislu kaz. zak. Glede privoljenja k poškodbi pa pravi naslednji paragraf, da se kaznuje telesna poškodba, storjena s privoljenjem oškodovanca, le tedaj, če dejanje navzlic privoljenju nasprotuje dobrim šegam.

VI. Zaključki.

Ves doslej prikazani material, ki se tiče našega problema zdaj direktno, zdaj indirektno, priča pač jasno, da kolebajo zakonodaje prav tako kot mnenja etikov, zdravnikov, higienikov in pravnikov. Ob taki kompliciranosti problemskih gran in pestrosti rešitev poedinih vprašanj bi se zdelo skoro nemogoče, izluščiti one enotne smernice, po katerih naj bi se zakonodaja v bodoče gibala. Ali temu vendar ni tako.

Predvsem treba zavzeti stališče k vprašanju, ali naj se sploh vsa ta materija zakonito regulira. Čuli smo, da pravijo Čehoslovaki, da ti primeri niso tipični, Nemci in Avstrijci pa

gredo po drugi strani mnogo dalje; oni segajo problemu do jedra, smatrajo torej ta vprašanja za zelo tipična, prav kakor imajo tudi Amerikanci že desetletja svoje zakone glede umetne sterilizacije. Redaktorji našega načrta za edinstveni kaz. zak. so pred tem problemom krepko zamižali; še določbe o protizakonitosti dejanja kot ustanovnega elementa glede njegove kaznivosti niso sprejeli v splošni del, češ, da je sama po sebi razumljiva. Ali zdi se nam, da tudi pri nas ni več tistih primitivnih razmer, ki bi dovoljevale, da bi smeli opustiti vsako moderno pridobitev na polju kazenskoppravne politike. Le-ta mora korakati ob boku občne državne politike, ki ima za svoj cilj dobrobit državljanov na v s a k e m p o l j u. Iz tega vidika ni, da bi smeli odklanjati zakonito rešitev problema umetne sterilizacije, kajti rasno-higienska kakor tudi finančna politika zahtevata, da se ne sme več dopuščati zárod umobolnih oseb, čijih potomci bodo zopet v nadlego in breme občestvu. Že iz teh vidikov treba pogledati v oči tudi temu problemu in ne gre napravljati zakonov, kakor da bi stali še v dobi prejšnjega stoletja.

Ako pa je treba odločiti se, da pristopimo k rešitvi problema, se vpraša: quid iuris? Kje ugledamo tisto točko, ob kateri dobimo trdno podlago za enotno rešitev problema i z a z d r a v e i z a b o l n e l j u d i ?

Tako točko najdemo v sociološkem pojmovanju občestva in od občestva normiranega delikta. So pravne dobrine, ki jih mora občestvo ščititi radi poedincev, so pa tudi take, ki jih mora ščititi radi sebe samega. Sklicujem se tu na jasno izraženo mnenje Francozov: Kjer zakon ščiti pravno dobrino le pod vidikom pravnega razmerja med poškodovateljem in poškodovancem n. pr. pri lastnini ali spolni integriteti doraslih žensk, tam ni mogoč delikt, če privoli poškodovanec v dejanje. Tako dejanje sploh ni »škoda«, ampak privoljeno, hoteno odrečenje ali odsvojitve neke dobrine. Kjer pa gre za pravno dobrino življenja ali zdravja ljudi, tam pa nimamo več opraviť z dobrino, na katero bi imel zgolj poškodovanec pravico.⁸⁾ Ne-

⁸⁾ Naslednje mnenje smo zastopali natančno tako že v svoji razpravi: »Sokrivda pri samomoru in sličnih činih« (Pravni Vestnik, Trst, l. 1921, zv. 1.)

broj vezi je, ki vežejo posameznega člana udržavljene družbe na društvo, državo, pa tudi na sodržavljane. Država, ki bi pripoznala splošno pravico, da sme vsakdo storiti n. pr. samomor, ni dala sama sebi možnost uničiti vse državljanstvo, torej tudi državo samo. Če bi morda teoretično pristali, da more obstojati pravica take samouničbe kot znak suverenstva države, bi se pa izkazala praktično kot neizvedljiva in zato nesmiselna: kajti otrokom in blaznikom, ki so tudi državljani, se ne sme prepustiti samostojen sklep o taki individualni samouničbi. Ako ostanejo otroci in blazniki sami kot državljani, kaj naj bo z njimi, kdo prevzame skrb zanje, kaj naj bo z državnim ustrojem? To bi bil kaos, vsa načela človeštva bi bila pogažena v tla. Ideja družbe same kot sociološkega stvora, negira torej a priori pravico prostovoljne usmrtitve za sedanjost in bodočnost. To so dobro vedeli Rimljani, ko so kaznovali izvršeno usmrčenje tistega, ki je sam privolil v to, za napad zoper državo. Kar pa je glede uničbe življenja absurdno in za to pravno nemogoče ustanoviti, to je na las enako tudi glede uničbe zarodne in zaplodne zmožnosti. Tudi tu bi država negirala sama svojo eksistenčno upravičenost, če bi dovolila poljubno odpravo zarodne zmožnosti, edino le s tem razločkom, da gre tu le za bodočnost.

Iz vidika dolžnosti občestva za samoobrambo država nika-
kor ne sme dovoliti odpravo zarodne zmožnosti brez tehtnih, zaradi občestva samega ustanovljenih razlogov. Seveda samo skrunitev zarodne zmožnosti ni ustanavljati kot delikt, enako kot tudi samomora ne, ali to samo iz vzrokov kriminalne politike, ker je smatrati posledice dejanja za zlo, ki odtehta pomen kazni. Če pa kdo drug povzroči odpravo zarodne zmožnosti — naklepno, dasi ne v sovražnem namenu, pa občestvo ne more pustiti stvari v nemar, ono mora s sankcijami, ki so ji na razpolago, tako dejanje preprečevati.

Ta naš zaključek drži tudi glede ostalih privoljenih okrnitev telesa. Kjer je tangiran interes družbe, občestva, tam privoljenje ne izključuje krivde, kjer ni tangiran, nasprotno. Nihče ne bi mogel zagovarjati nekaznivosti amputacije ene ali obeh nog s privoljenjem osebe, ki bodi amputirana, če ni zato raz-

logov iz drugih, zdravstvenih vidikov. Vsakdo pa bo odobral n. pr. nekaznivost odprave golše s privoljenjem prizadete osebe. Tiste vidike, ki se tičejo občestva, je označil nemško-avstrijski načrt z »dobrimi šegami«, ker je hotel — kot razlagajo motivi, — tu vplesti tudi nekaznivost poškodb pri izvajanju športa rokoborbe in drugih enakih športov, ki naj se vršé faire. Ali glede glavnega vprašanja, ki nas zanima, bi pa smatrali za umestno, da bi zakon prinesel tik za določbo o kaznivosti samomora na zahtevo še nadaljno določbo, da se pravtako kaznuje tudi naklepna sterilizacija, ako se ne izvrši v ta namen, da se odstrani s tem težka, drugače neodpravljiva nevarnost za telo ali zdravje lečene osebe. Vsaka drugačna rešitev tega vprašanja bi bila tudi nesocialna in nedemokratična, ker bi omogočala odpravo zarodne ali zaplodne zmožnosti tistim, ki lahko štejejo novce za operacijo, vsem drugim, torej pretežni večini, pa bi ostala pot do sterilizacije, čeprav še tako zaželjena, zaprta!

S tem smo se opredelili nasproti problemu zakonite dopustnosti sterilizacije telesno in duševno zdravih oseb popolnoma v negativnem pravcu ter priporočamo zakonsko dopustnost odprave zarodne ali zaplodne zmožnosti samo v svrho poprave zdravja.

Za drugi del našega problema, ki se tiče zakonite dopustnosti sterilizacije duševno bolnih oseb, event. tudi hudodelcev iz navade kot socialnih bolnikov, pa je hoditi po isti poti načelno-sociološkega pojmovanja družbe in kaznivosti dejanja, ki jih družba radi sebe in radi svoje samoohranitve normira. Če je taka sterilizacija potrebna in če s tem društvo nekaj doseže, kar bi mogli smatrati za pridobitek družbe, se ne obotavljamo izreči se za zakonito odpravljivost zarodne in zaplodne zmožnosti tako pri duševno bolnih, kakor tudi pri zločincih iz navade, v kolikor so tipični antisocialni individui.

Ali isto vprašanje glede pridobitka se nam zdi še nerazrešljivo. Kakor pri vprašanju evtanazije nikakor ne bi mogli pristati, da imej človeška družba, reprezentirana po državi pravico, da živetja nevredno življenje uniči, ker je absolutno pravilna ocena življenske vrednosti ali nevrednosti

še nemogoča,⁹⁾ enako se tudi danes nikakor še ne moremo ogrevati za zakonito odpravljalnost zarodne ali zaplodne zmožnosti, ki bi ustvarjala definitivum. Zdravniška veda napreduje in nihče ne more z absolutno gotovostjo trditi, da slej ali prej ne bo tako napredovala, da se bodo dale tudi neke vrste duševnih bolezni izlečiti ali vsaj zelo omiliti. Iz tega vidika samega sledi logično, da moramo odklanjati vsako operativno metodo, ki ustvarja definitivno sterilizacijo. Ni, da bi se spuščali v problem, ali bi imela država pravico odrejati tako težke vposege v telo svojih državljanov, kakor je n. pr. laparatomija kot pripravljalna stopnja salpingotomije ali tubektomije pri ženskah, kjer je s tem tudi pri najboljši operaterjevi volji združena smrtna nevarnost.

Če se nismo mogli odločiti pri vprašanju evtanazije za državno diktirano usmrnitev, se tudi tu ne smemo izreči za državno diktirano povzročitev smrtne nevarnosti. Poleg tega pa bi procedura do izreka dopustnosti in izvedbe take operacije brez dvoma zahtevala od strani države tolikanj materialnih žrtev, da bi skoro gotovo presegali stroške za uspešno asilacijo istih bolnikov. Že v bivši Avstriji je predlagal Hans Gross deportacijo seksualno-patoloških zločincev na otok v Dalmaciji, kjer naj bi se *ad libitum* med seboj razmnoževali. Danes pa mislimo, da se nam obeta sredstvo, ki bo popolnoma nadomeščalo krvavo operativno sterilizacijo kakor tudi asilacijo ali deportacijo, namreč metoda obsevanja z röntgenovimi ali radijevimimi žarki, ki bo učinkovala samo temporarno. Ko se veda v tem pogledu vsovrši (in da se kmalu vsovrši, o tem ne dvomimo), potem ne bo težko zakonodavcu zamisliti in izvajati poseben zakon, s katerim se na nek varen način v zamena umobolnim osebam, pa tudi še drugim eminentno antisocialnim elementom, predvsem zločincem iz navade, za izvestno dobo zarodna zmožnost, kar se bo seveda dalo po potrebi ponoviti.

⁹⁾ Gl. že zgoraj v op. ⁵ citirano razpravo, v kateri sta prišla i pravnik (str. 22, 23) i medicinec (str. 27—29), neodvisna drug od drugega, do istega rezultata.

S tako rešitvijo, ki bi bila zasnovana na istem idejnem pojmovanju delikta, kot smo ga spoznali pri zabrani odprave zadržane zmožnosti za zdrave osebe, dobili bi določbo, ki bi na podlagi občne določbe kazenskega zakona, da ni kaznivo, kar je dopuščeno, ustrezala socialnim potrebam, pa nikakor ne žalila čustva človekoljublja.

Dokazila in dokazovanje po načrtu našega bodočega postopka v državljskih pravnih sporih.

Dr. Edvard Pajnič.

Načrt enotnega civilnopravnega reda za celo državo sledi v glavnih potezih popolnoma avstrijskemu civilnopravnemu redu, veljavnemu sedaj pri nas v Sloveniji in Dalmaciji. Tako so tudi¹ prevzeti skoro doslovno vsi predpisi o dokazu, dokazilih in dokazovanju z malimi izpremembami, o katerih tukaj ne govorimo. Vsprejete so sicer tudi določbe avstrijskega civilnopravnega reda²) o dokazu po pričah, zlasti tudi pravilo o oceni svedočbe po kratkem § 327 avstr. c. pr. r. v prvem odstavku § 423 načrta. Ali prav ta paragraf ima nove dostavke, ki nasprotujejo tako silno sedanjim določbam civilnopravnega reda in tudi načrta o dokazu, da je potrebno te dostavke v njih točnem besedilu spoznati. Ti novi dostavki se glase doslovno v srbskem besedilu:

»I. Ali se neče moči dokazivati svedocima nikakva pravna činjenica, o kojoj je bilo mogučno napraviti javnu ili privatnu pismenu ispravu, na kojoj se činjenici osniva traženje, čija vrednost prelazi dve hiljade dinara.

Pri utvrđivanju ove vrednosti neče se uzimati u obzir sporedna traženja, kad ona nisu predmet glavnog zahteva (§ 49 nač.).

¹ §§ 362 do 479 načrta; §§ 266 do 283 avstr. c. pr. r.

² §§ 416 do 446 načrta; §§ 320 do 350 avstr. c. pr. r.

Tako isto neče se moči svedočbom svedoka dokazivati protiv ili izvan sadržine pismene isprave i onda, kada je u pitanju suma ili vrednost i manja od dve hiljade dinara.

Ovi propisi ne primenjuju se u trgovačkim sporovima.

II. Onome, koji je tražio vrednost preko dve hiljade dinara, neče se dopustiti da dokazuje svedocima i kad bi on docnije svoje prvobitno traženje sveo ispod dve hiljade dinara.

III. Isto tako neče se dopustiti dokazivanje svedocima ni o traženju manjem od dve hiljade dinara, ako se utvrdi, da je ono ostatak ili deo traženja, većeg od dve hiljade dinara.

IV. Od gornjih pravila izuzimaju se slučajevi, kad postoji početak pismenog dokaza. Tako se zove svako pismeno, koje proizlazi od onoga, protiv koga je traženje upravljeno ili od onoga, koga taj predstavlja, a koje pismeno spornu činjenicu dovodi do verovatnosti.

V. Od gornjih pravila izuzimaju se svaki put slučajevi, u kojima potražiocu nije bilo moguće nabaviti pismenu ispravu o spornoj činjenici.

Ovo se izuzeće najčešće primenjuje:

a) na obaveze, koje proizlaze iz nazovi-ugovora (kvazi-kontrakta) i iz prestupa (delikata), ili iz nazovi-prestupa (kvazi-delikata);

b) na prinudne ostave, činjene u slučaju požara, brodoloma, poplave, bune i tome podobno, i na ostave, koje putnici čine, stanjući u gostionicama — sve prema svojstvu lica i okolnosti dela;

v) slučaji, u kojima je potražilac usled slučajnog događaja ili neprevidnog slučaja, koji potiče od više sile, izgubio pismenu ispravu, koja mu je služila kao dokaz.

VI. Naredjenja ovog paragrafa pod I., II. i III. neče se primenjivati još i u slučaju, kad se parnična stranka, koja nema pismeni dokaz o spornoj činjenici pozove na svedoke, a protivna stranka izrečno izjavi sudu, da na takvo dokazivanje pristaje i sud nadje, da je utvrđivanje postojanja te činjenice važno za odluku o spornom traženju. Jednom dati pristanak ne može se opozvati.«

Potrebno je, da se seznanimo najprej z nagibi, ki so komisijo³⁾ dovedli do tega, da je sprejela v načrt novega postopka gornje določbe (§ 423 načrta razen I. odstavka). Načrtu priloženo obrazloženje obširno razklada potrebnost novih določb o dokazu s pričami in listinami iz zgodovinskih in stvarnih razlogov ter nato podaja tudi avtentično razlago teh, našemu pravnemu življu doslej tujih načel.⁴

Obrazloženje pobija najprej razloge, ki baje govore zoper popolno ali delno zabranitev dokazovanja dejstev v spornih stvareh, kjer presega vrednost pravnega predmeta 2000 Din.

Načelo pravne kontinuitete v krajih, kjer je sedaj dopuščeno neomejeno dokazovanje, da ne more obveljati po tem obrazloženju, kajti da si je stranka, ki si ni preskrbela listinskega dokaza, temu sama kriva. Delna nepismenost naroda v nekterih delih naše države da tudi ne more obveljati, ker se gornjim pravilom prav v Srbiji, kjer je nepismenost največja, nihče ne protivi. Ni baje resnično, da se po uvedbi tega pravila utegne pomnožiti število lažnih listin, kajti ponarejanje ali prenarejanje takih listin da je za storilca mnogo opasnejše, nego krivo pričevanje. Zgodovina pravnega postopanja da je dokaz za to, da pravila § 423 nač. ne nasprotujejo modernemu postopku v državljanskih pravnih stvareh. Zgodovinska da je istina, da je neomejeno dokazovanje s pričami preostanek iz primitivne (!) dobe narodov. Starorimsko pravo in srednjeveško da je brez meje dopuščalo to dokazilo — naravno, ker je bil anafalbetizem splošen. Večina evropskih držav: Francoska, Belgija, Italija, Luksemburg, Srbija, Bulgarija, Grška, Rusija . . . je slične predpise o omejitvi (zabrani) dokazovanja s pričami v gotovih primerih uvedla. Nizozemska n. pr. da je celo na novo v letu 1898 opustila v svojem postopku⁵ sistem neomejenega dopuščanja do-

³ Sklep o tem ni bil soglasen, nasprotovala sta tem novim določbam posebno komis. člana univ. prof. dr. Skumovič in predsednik banskega stola Sova.

⁴ Poblížje v pravno-zgodovinskem oziru v »Spomenici« I. kongresa pravnikov — referat prof. dr. Drag. Arandjelovića — str. 63.

⁵ Trditev glede Nizozemske je prešla v obrazloženje načrta bržkone iz koreferata dr. Srečkota Zuglie (glej »Spomenica« str. 73), a je — kakor bom pozneje omenil — napaka.

kaza s pričami. Za to pravilo da se je izreklo tudi ministrstvo pravde z razpisom 25. januarja 1925 št. 3951.

Načrt pa se hoče ozirati na dosedanje pravno stanje v tem pogledu v krajih države, kjer predpisi, vsebovani v § 423 nač. doslej niso v veljavi s tem, da v svojem VI. odstavku § 423 nač. dovoljuje neomejeno dokazovanje s pričami v vseh stvareh brez ozira na njih vrednost, ako se pravdne stranke izrečno zedinijo na ta način dokazovanja.

Obrazloženje se peča nato s podrobnostmi določb § 423 načrta. Osnovno pravilo ne ukazuje, da bi se moral dokaz z listinami uporabljati glede vsakega dejstva brez razlike, — meje so dane v naravi dejstev in v vrednosti stvari, kjer so se taka dejstva trdila. Pač velja to pravilo glede dejstev, ki se tičejo ustvarjanja, prenoša, izmenjave, utrditve, priznanja ali prestanka pravice ali obveze, ne pa glede dejstev, iz katerih samih po sebi ne izhaja ne obveza sama, ne osloboditev od nje. Kot primeri slednjih dejstev se navajajo fizična dela poedincev kakor setev, žetev, grajenje in popravilo zgradb, prehod čez tuje zemljišče peš, z vozom ali z živino, ter na drugi strani prirodni dogodki (grom, poplava i. dr.). Iz povedanega sledi, da je potrebno stranki, ki nosi dokazno breme, nele da se sklicuje ali predloži kot dokazilo listino o sklenjeni pogodbi, temveč tudi o drugih dejstvih čisto enostranskega značaja n. pr. o izrečnem potrdilu ali priznanju kakšne pravice.

Le tedaj je možno, da se odstopi od osnovnega pravila § 423 nač., ako se dotrdi »fizična« ali »moralna« nemožnost naprave listine (»isprave«) o kakšnem dejstvu. Sicer pa se more tudi vsebina konsenzualne pogodbe dokazovati ne le z listino, temveč tudi s priznanjem stranke ali njenim zaslišanjem pod prisego.

Drugo, ožje pravilo § 423 nač. je pa ono, da pri obstoju listine ni dopusten dokaz po pričah zoper vsebino te listine ali izven vsebine niti tedaj, ako pravna stvar ni vredna ali ocenjena na več kot 2000 Din⁶. To pravilo da velja le za obvezo, ki je utrjena s pismeno »ispravo«, ne velja n. pr. glede

⁶ Prim. § 887 o. d. z. pred novelacijo.

enostranskega plačila, o katerem velja prvo pravilo, da je dokaz po pričah le tedaj zabranjen, ako presega vrednost pravnega predmeta 2000 Din. Isto velja o sporednih klavzulah pismene pogodbe ali o modifikacijah, ki so brez pristanka privzete enostransko v listino. Vsaka stranka more dokazovati tudi dejstvene trditve o sili, zmoti, zvijači, prevari, po kateri je prišlo do obveze, s pričami. Isto je možno tudi drugim osebam, ki niso sodelovale pri sestavi pismene pogodbe, n. pr. če se v izročilni pogodbi med očetom in sinom skriva d a r i t e v, ki jo drugi sin pobija radi prikratbe na nujnem deležu.

Odstavka II. in III. § 423 nač. vsebujeta predpise, ki naj bi preprečili, da se načela § 423 nač. namenoma kršijo s tem, da tožeča stranka ali nižje oceni pravdni predmet ali zahteva le njega del v vrednosti pod 2000 Din, le da se znebi nadležnega dokaznega bremena, ki mu mora zadostiti le s sklicevanjem na listino.

Obrazloženje našteva potem po besedilu § 423 nač. še izjeme od pravila, izraženega v tej določbi. Že točka I. navaja, da ne velja pravilo o zabrani dokaza s pričami za trgovske spore, češ da mnogovrstnost in hitrost trgovskih poslov zabranjuje redoma ali dostikrat napravo listin. Sicer pa da je ta trgovski običaj tudi kolikor toliko srednjeveškega (!) izvora in se bolj in bolj opušča.

Točka IV. § 423 nač. navaja kot izjemo d o k a z n o p r a v i l o o »početku pismenega dokaza«. Sklicovati se sme tožeča stranka na pisanje, izvirajoče od tožene stranke ali njenega predstavnika bodisi, da je slednja stranka to pisanje spisala ali ga vsaj podpisala. S tem pisanjem mora po prepričanju sodišča biti po tožeči stranki zatrijevano sporno dejstvo overovljeno — takorekoč na p o l dokazano in ta dokaz more se dopolniti s zaslišanjem ponujenih prič.

Vtožuje se n. pr. posojilo 3000 Din, a se zamore sklicovati tožeča stranka na pismo tožene stranke, ki je glasom pisma prosila za tako posojilo ali ki v pismu obeta plačilo.

Druge izjeme od glavnega pravila navaja § 423 nač. v točki V. in sicer najprej na splošno, potem pa našteva — a n i k a k o r n e t a k s a t i v n o, temveč le e k s e m p l i k a t i v n o najpogostejše sem spadajoče primere. Neomejeni dokaz po

pričah je pač dopuščati vselej, kadar po s v o b o d n i o c e - n i (!) sodnik najde, da je napravo listine zabranila m o r a l n a ali f i z i č n a nezmožnost. Opozoriti je treba tudi na mogoči primer, da se zamore ena obeh strank pač sklicevati na dokaz s pričami, drugi pa je to zabranjeno, n. pr. nepozvanemu poslovodji pri t. zv. negotiorum gestio. Oni, ki je, recimo, plačal tuj dolg, mora to dejstvo z listino dokazati.

V odškodninski pravdi bo možno dejstvo pogodbe, na koje kršitev se opira zahtev, dokazati z listino. Pri izročitvi vrednostnih predmetov po potnikih hotelirju pa je nemogočnost naprave listine o njih shrambi m o r a l n e g a (!) značaja.

Izguba listine se zamore dokazati s pričami, dokazati pa se mora tudi, da je naključni ali nepredvideni dogodek (višja sila) povzročil to izgubo listine, katero je prej s t r a n k a i m e l a.

§ 423 načrta je torej razen prvega odstavka, ki ustreza sedanjemu § 327 avstr. c. pr. r. popolnoma nov. Ko smo slišali v izvlečku spremne besede, ki jih dajejo redaktorji novih določb, naj nam bo dovoljeno, da damo duška pomislekom, ki se nam vrivajo že pri prvem pregledu novega paragrafa.

Naziranja smo, da je s temi novimi določbami načrt v bistvu in v zunanji obliki poslabšan.

Predvsem je treba opomniti, da bi bili predpisi o omejitvah dokaza po pričah pač bolje umestni kot priključek k § 416 nač. in sl. (§ 320 avstr. c. pr. r. in sl.), ki govore o tem, kedaj ni dopuščeno zasliševati prič in katerih prič sploh ni dovoljeno zasliševati.

Z besedilom novega § 423 nač. si redaktorji niso dali premmogo truda. Izvirno delo je le VI. odstavek, ki se pa tudi ne odlikuje po jasni enostavnosti. Druge točke (I. do V.) so prav posnete po francoskem in srbskem vzorcu⁷. To besedilo dela v modernem zakonu s svojo gostobesednostjo in kazuistiko kolikor toliko anahronističen vtis. Kar je bilo primerno pred več kot sto leti, ne spada več v okvir zakona sedanjosti. S tem

⁷ Glej čl. 1341 do 1348 Code civil in §§ 242 do § 245 a zakonika o postopku sudskom u građanskim parnicama 20. februarja 1865 z izmenami in dopolnili od 8. marca 1881.

seveda nikakor še ni rečeno, da ne bi bil Napoleonov državljanski zakonik velikansko delo v umstvenem in pravnem oziru. Ali prav te določbe prav za prav niso materialno-pravne, temveč procesualnega značaja. Po načelu pravne kontinuitete so prevzeta tu pravila, ki so v francoski državi veljala že stoletja⁸. Že te določbe po besedilu, kakor je razvidno iz code civil, pa pomenjajo omiljenje v prid dokazu s pričami napram poprejšnjemu pravu. Obrazloženje k načrtu slika izvedbo dokazov po pričah kot nekaj, kar ustreza baje srednjeveški mentaliteti, pri tem pa prezre dejstvo, da prav najnovejši zakoni in načrti te vrste takih določb ne poznajo, ker so se jih znebili.

V pravnozgodovinskem oziru smo že omenili, da so pravila točk I. do V. § 423 nač. prevzeta iz francoskega prava. Iz francoskega zakona⁹ so prešla kmalu v zakonodaje dežel, ki so prišle začetkom prejšnjega stoletja pod vpliv Francije. Med temi državami sta bili Nizozemska, pa tudi Švica. Ni resnično, da bi bila te predpise Nizozemska šele v letu 1898 na novo vpeljala, pač pa jih je bistveno obdržala v svojem civilno-pravdnem redu, noveliranem z zakonom od 7. julija 1896.¹⁰ V državah, kjer so te omejitve v dopuščanju dokaza s pričami še v veljavi, se več ali manj občuti njih neprikladnost v sedanjih, proti onim pred več kakor sto leti silno predrugačenim prometnopravnim razmeram. Kjer so te določbe še v veljavi, često skuša praksa secundum, a tudi praeter legem priti do končnega uspeha, kakor ga pač ukazujejo sedanje razmere. V Franciji n. pr. producirajo pravdne stranke kot dokazne listine pisane izjave dejanskih svedokov pravnega posla, sestavljene pred javnimi bilježniki ali celo pred policijo. Drugje, n. pr. v napredni Švici stremi zakonodajni pokret za tem,

⁸ Glej poročilo koreferenta dr. Zuglie v »Spomenici« I. kongresa pravnikov v Beogradu (str. 72).

⁹ »Code civil« in »Code de procedure civil«.

¹⁰ Novela sloni na prejšnjem zakonu iste vrste z dne 1. oktobra 1838, ki je pa zopet le bistveno francoski Code de procedure civil, vpeljan v Nizozemski že v letu 1811. Prim. razpravo o nizozemskem postopku v spornih stvareh v knjigi: Die Rechtsverfolgung im internationalen Verkehr. Berlin 1905.

da se odstranijo še zadnji preostanki dokaznih predpisov, kakršni naj se pri nas na novo uvedejo.¹¹

V § 423 načrta na novo ustavljena pravila nasprotujejo določbam §§ 368, 371, 373 načrta samega, to je posebno načelu svobodne dokazne ocene in prostosti v izberi ponujenih dokazov, ki gre tako daleč, da sodnik niti ni vezan na svoj lastni dokazni sklep in ne na pravno naziranje, ki se zrcali posredno iz tega sklepa¹²). Poudarjati je tudi treba, da je sprejeto v načrt tudi pravilo, po katerem zoper sklepe, ki se tičejo dokazovanja, ni dopuščen poseben pravni lek. Opozorim naj na dejstvo, da naj vsebuje § 423 nač. le p r o c e s u a l n a, ne pa materialna pravila, kakor bi bilo sklepati morda po zgodovinskem izvoru teh določb. Materialno pravo ukazuje v mnogih primerih za veljavnost pravnega posla napravo listine o tem pravnem poslu. Ali skoraj brez izjeme ni moči dokazati v s e za razsojo merodajne činjenice, ki se tičejo pogodbe same, z listino izključno. Saj se razmotriva često o dejstvih, ki kažejo na pravo voljo obeh strank¹³) in ki jih je treba v svrhu pravilne razlage besedila listine posebej ugotoviti. Zgodi se pri nas celo, da se zasliši kot priča notar, ki je tako listino sestavil. In zopet je pogost ugovor (posebno kjer sta stranki zakonca) zoper notarski zapis, da je v njem zabeleženi pravni posel le n a v i d e z e n in torej neveljaven¹⁴). Po precej širokogrudni avtentični razlagi, ki pa sodnikom ne bo merodavna, bo pač o gornjih dejstvih dovoljeno zasliševati tudi priče, utegnejo se pa pojaviti po tolmačenju golega besedila § 423 nač. o tem tudi dvomi. V načrtu samem imamo določbo, ki predvideva zaslišanje prič o n a p r a v i i n v s e b i n i listine, pri katere sestavi so bile te priče n a v z o - č e¹⁵). Tu vidimo, da je novi § 423 nač. protiven omenjeni določbi, saj kolikor se tiče vsebine listin.

¹¹ V Švici veljavni civilnopravdni red z dne 22. nov. 1850 že nado- mešča vsa ta preobširna in težko umljiva pravila glede razmerja dokaza po listinah z dokazom s pričami z mnogo enostavnejšo določbo čl. 130, ki vsebuje le še predpis, podoben onemu § 423 toč. I odst. 3. načrta, a še ta le z utesnitvami. Prim. tudi opazko pod št. 17 tega spisa.

¹² §§ 368, 371 in 373 nač. soglašajo s §§ 272, 275 in 277 aystr. c. pr. r.

¹³ § 914 o. d. z.

¹⁴ § 916 o. d. z.

¹⁵ § 418 na. : § 322 c. pr. r.

Molči o tem § 423 nač. kako se naj izvede dokaz o prístnosti listine, ki naj se naprti stranki, sklicujoči se na listino¹⁶⁾. Gre za prístnost vsebine in podpisa, kar naj bi potrdile lahko priče, navzoče ob sestavi listine, a iz besedila § 423 nač. bi se moglo sklepati, da tudi tukaj ni dopustno vedno dokazovanje po pričah, takrat namreč ne, kadar je bilo mogoče na listini doseči uradno overovljen podpis obvezanca¹⁷⁾.

Po § 423 nač. naj bo vendarle v vseh primerih, kjer je dokazovanje po pričah zabranjeno, dovoljen in mogoč subsidiarni dokaz spornih dejstev po zaslišanju strank, kar § 423 nač. ne prepoveduje. Temu naziranju tudi pritruje uradno obrazloženje k tem določbam, dasi govori le o preslušanju stranke pod prisego. A po dokazu z zaslišanjem strank se sme seči le tedaj, kadar se ne pride na čisto z izvedbo drugih dokazov, zlasti tudi z dokazom s pričami¹⁸⁾. Skoraj v vseh praktičnih primerih zaslišujejo se priče ne le o neposredno odločilnih, temveč tudi o dejstvih postranskega značaja in pomena, ki utegnejo dati sodniku migljaje, kateri od pozneje zaslišanih strank naj da več vere. Dokaz po pričah dovede takorekoč dostikrat do verjetnosti odločilnih dejstev. Ali naj bo odslej po § 423 nač. tudi tako dokazovanje zabranjeno?! Naravno je vedno obveljalo, da je že prizadetim, še bolj pa neprizadetim pričam pripisovati na sebi večja verodostojnost, kakor vsikdar v stvari prizadetim in pristranskim strankam. Važnost dokaza po listinah je tudi sicer po načrtu, kakor že v civilnopravnem redu veljavnem pri nas zadostno poudarjena; čemu izključevati dokaz s pričami, ko bi zadostovalo, da se na primernem mestu poudarja (seveda tudi po nepotrebem!), da so napram dokazu z listinami vsi dokazi druge vrste le subsidiarne narave.

Na pojmovanje in uporabo predpisov § 423 nač. bodo odločilno vplivali ostali predpisi načrta, povzeti povse avstr. civl.

¹⁶⁾ § 394 nač. : § 298 c. pr. r.

¹⁷⁾ § 390 nač. : § 294 c. pr. r. Čl. 116 švicarskega civilnopravnega reda iz l. 1850 se glasi v nemškem izvirniku: Die Echtheit einer bestrittenen Urkunde wird festgestellt durch Zeugen, welche der Unterzeichnung der Urkunde beigewohnt haben.

¹⁸⁾ § 467 nač. : § 371 avstr. cpr.

pravdnemu redu. Če se v praktičnem primeru ne bo oziral sodnik na pravila § 423 nač., ko z dokazom z listinami ne bo dosegel dovoljnega uspeha ter bo poleg tega dokaza dopustil še dokaz po pričah in končno še dokaz po zaslišanju strank, bo popolnem zadostil zakonu, ako se bo po razsoji v razlogih sodbe oziral le na izid dokazovanja po zaslišanju strank. Na tihem bo pa za oceno slednjega dokaza merodaven vendarle v prvi vrsti izid (sicer po § 423 nač. nepravilnega) zaslišanja prič.

Določbe § 423 nač. so navzlic svojemu izvoru po svojem slogu, razporedbi in besedilu vse prej nego jasne. Sodnik, hoteč vestno to določbo upoštevati, bo moral razpravljati pred naznanitvijo dokaznega sklepa obširno n. pr. o vprašanju možnosti naprave javne ali privatne listine v konkretnem primeru. Tako se utegnejo razviti še pred naznanitvijo dokaznega sklepa pravcati vmesni spori. Zanesljivo se more pričakovati, da se bodo tu in tam stranke posluževale teh določb naravnost v zavlačevanje pravde. Premnogo je pravnih, kjer se sedaj sploh ne razmotriva vprašanje o dejstvu pogodbenega dogovora in o njegovih točkah, ker je sporna n. pr. njegova izpolnitev, način ali pravočasnost te izpolnitve. Toženo stranko posebno bo odsej zapeljavala določba § 423 nač., da bo iz gole hudomušnosti ugovarjala že obstoju pogodbe in potem še pristnosti listine o tej pogodbi, samo v namenu napravljati tožeči stranki čim večje težave. Sedaj po civilnopravnem redu debate o dopustnosti posameznih dokazov sploh ni, sodnik se poslužuje le onih dokazov, ki po njegovem naziranju vodijo najhitreje do cilja.

Čudno in značilno je, da naj se pravila § 423 nač. enakomerno ne uporabljajo na vse pravne stvari. V tem že tiči slabost cele te določbe in jo najboljše kaže v njenih rednemu in hitremu pravdnemu postopanju škodljivih lastnostih. Pravila § 423 nač. imajo premnogo izjem, ki se večinoma umejo same ob sebi. Teh izjem § 423 nač. niti ne more taksativno naštet. Vsa ta naštevavanja so sploh odveč z ozirom na s e d a n j e razvite gospodarsko-prometne razmere, ko se pravni posli sklepaajo tudi brzojavno ali telefonično med fizično nenavzočimi osebami. Ali je pri takem sklepanju pogodb govoriti o »f i z i č n i« ali »m o r a l n i« nezmožnosti, nabaviti si listino o pravnem

poslu?! Saj tudi ni uvideti, zakaj da naj bi bila naprava listine »moralno« nemogoča napram gostilničarju, ki ga pozneje toži njegov bivši gost iz naslova pogodbe na odškodnino po § 970 o. d. z.

Posebno opasna je določba § 423 toč. I. odst. 2 nač., po kateri sploh (ne glede na vrednost pravnega predmeta) zoper vsebino pismene isprave ali zunaj nje (»protiv ili izvan sadržine«) ne bo mogoče dokazovati dejstev, po katerih o kakšni pogodbi sploh iz početka naprej ne bi bilo govoriti (n. pr. dejstvo poznejše oporoke, ki se je pa izgubila!). Ako se to pravilo strogo tolmači, ni zoper tako listino mogoče dokazovati s pričami niti opravilne nezmožnosti ali manjkajočega privoljenja, niti zvijače ali sile.¹⁹⁾

Le po daljšem razmišljevanju in po obrazloženju je šele razumljiva IV. točka § 423 nač., ki vsebuje pravicu dokazovanja po pravilu. Razumljiveje bi bilo besedilo, da je dopolnilno dopustno dokazovanje po pričah, ako dejstvo kot pravna podlaga zahtevka sicer ni dokazano po listini, pač pa po svedočenju po pismenem izkazu (posredno priznanje v pismu n. pr.), izvirajočem od nasprotne stranke.

Zadnja, VI. točka § 423 nač. je mišljena kot nekaka koncesija onim pokrajinam naše države, kjer je v civilnopravnem postopku po tamkaj veljavnih zakonih doslej dopustno neomejeno dokazovanje s pričami. Tudi ta odstavek je popolnem odveč z ozirom na ostale določbe načrta. Že zgoraj je bilo opozorjeno, da zoper sodne odredbe in sklepe tekom dokaznega

¹⁹⁾ Švicarski zvezni zakon o postopanju v državljanskih pravnih sporih z dne 22. nov. 1850, ki pa se bo kmalu nadomestil z modernejšim zakonom brez nižje navedene določbe, vsebuje v čl. 130 pač še predpis, sličen onemu § 423 toč. I. odst. 2. nač. Pa ta čl. 130 se vse preciznejše glasi v izvirnem besedilu: »Gegen den klaren Inhalt einer von den Beteiligten über ein Rechtsgeschäft errichteten Urkunde ist kein Zeugenbeweis zulaessig. — Eine Ausnahme von dieser Regel findet jedoch statt: a) Zum Nachweis der Handlungsfähigkeit, der mangelnden Einwilligung, des Betrugs oder der Gewalt; b) zum Ersatze einer spaeter mit Beziehung auf das gleiche Rechtsgeschaeft errichteten und verlorengegangenen Urkunde; c) zur Ergaenzung spaeterer Urkunden, die darauf hinweisen, dass die zuerst errichtete abgeändert worden sei.«

postopanja ni pripuščen poseben pravni pripomoček²⁰). Zamogli se bodo torej taki sklepi in odredbe uspešno pobijati le s pravnim lekom, naperjenim zoper sodbo. Ako bi sodnik torej tekom razprave kršil dokazne predpise § 423 nač., šlo bi prav za prav tu le za kršitev predpisov o postopanju. Kolikor s tako kršitvijo ne bi bila v vzročni zvezi pogrešna materialna razsoja, bi pogoj poznejše možnosti pobijanja bila izrečnagraja morebitne kršitve predpisov § 423 nač. po prizadeti stranki.²¹) Ni treba torej izrečne pritrditve nasprotnika dokazovalca k dopustitvi in izvedbi dokaza po pričah, kadar gre za dejstvo, ki bi ga bilo treba dokazati z listino, ker zadošča že opustitev gori opisane graje, ki jo je smatrati kot posredno pritrditev. Opozorim naj še na dejstvo, da kakšne posebne sankcije za točno izpolnjevanje svojih predpisov § 423 nač. ne pozna.

Kakor je napačno umevanje načela svobodne ocene dokazov opasno končni odločbi, tako bo tudi slepo razpravljanje in dokazovanje po predpisih § 423 nač. dovedlo premnogokrat do objektivni resnici povse protivnih ugotovitev in zato do krivičnih sodb. Takih sodb večinoma niti ne bo mogoče popraviti z obnovno tožbo in s to v zvezi se nahajajočim kazenskim postopanjem²²). Redki so namreč primeri, da bi vsebovalo pisanje o pravnem poslu tudi popolno in pravilno vse določbe in točke, ki sta jih stranki izrečno imeli v mislih, a se je pri zapisu zamudila zabelježba.

Končamo z vročo željo, da bi se iz bodočega edinstvenega civilnopravnega reda novi odstavki § 423 nač. povse izločili. Saj se more to zgoditi z ozirom na vse druge predpise o pristitvi in vsprejemu dokazov, ki jih tudi načrt vsebuje, brez vsake škode za smoter, ki ga zasleduje nameravano uzakonjenje omejitve dokaza s pričami.

²⁰ § 387 nač. : § 291 avstr. c. pr. r.

²¹ § 260 nač. : § 196 avstr. c. pr. r.

²² §§ 624 št. 1 in 632 nač. : §§ 530 št. 1 in 539 avstr. c. pr. r.

Janko Babnik.

Integer vitae scelerisque purus.

Ko je Babnik postal predsednik višjega deželnega sodišča, je bil v »Slovenskem Pravniku« priobčen njegov življenjepis z oceno njegovih zaslug za naše sodstvo, ob njegovi smrti so mu naši dnevniki napisali tople nekrologe. Niso pa vsi ti spomini dovolj razodeli, kakšen je bil Babnik kot človek niti ne načina njegovega dela, z eno besedo ne onih svojstev, ki so ga dovedla na odlična mesta, s katerih je toliko storil za naš narod. S te strani naj na kratko

dela in odmora, objektivno, kolikor je mogoče človeku, ki je zgubil najboljšega prijatelja. Vem, da on, skromen mož, ki o sebi najraje ni govoril nič, ne bi bil zadovoljen z mojo namero, upam pa tudi, da bi mi bil odpustil moje iz prijateljske pijetete izvirajoče početje.

Prirojena velika nadarjenost se je v Babniku družila z neumorno marljivostjo in z vsestranskimi duševnimi interesi. Zato ni bil samo odličen pravnik z obširnim in temeljitim znanjem, nego tudi na drugih poljih izredno izobražen mož. Zlasti ga je zanimala upodabljajoča umetnost; dunajske zbirke je poznal podrobno, ogledal si je pa tudi vse važnejše zbirke južne in zapadne Evrope in še po prevratu je obiskoval predavanja o naši domači umetnosti in se udeleževal ekskurzij.

Kot uradnik je smatral za svojo prvo sveto dolžnost, da se točno pouči o vsem, kar je bilo v stiku z njegovim poslom. Ko je n. pr. v bivšem justičnem ministrstvu prevzel referat za sodne depozite, je tedne in tedne osebno proučeval denarno poslovanje poštne hranilnice in raznih bank, da bi uspešno poenostavil sodno denarno manipulacijo, in ko smo zasedli Prekmurje, je prve dni pohitel tja in ukrenil najpotrebnejše tako kratko in točno, da do danes ni bilo treba bistvenih izprememb. Sploh je poznal delo pri sodiščih do najmanjše podrobnosti, deloma iz lastne prakse, še bolj kot bivši pisarniški instruktor in pozneje kot dolgoletni »oče sodnih inspektorjev«, t. j. referent za sodne inspekcije. Ravno v tem svojstvu je tudi vedno oživiljal svoje teoretično znanje in poznavanje judikature, poleg tega pa je v ministrstvu, dasi zaposlen v legislativnem odseku, često nadomestoval upravne referente. Tako je bil o prevratu najsposobnejši mož, da uredi naše vsled vojne in prevrata reorganizacije potrebno sodstvo. Kako je to uspelo, vemo vsi, zasluga je v prvi vrsti njegova; česar ni storil sam, to je vsaj vodil, z bodrenjem, svetom in — z zadrževanjem od pretiravanja. S svetom je tudi jako mnogo koristil v številnih strokovnih sejah

prvi čas po prevratu, pri čemer so mu, kakor sploh v upravnem delu, izvrstno služili njegovo široko obzorje, izredni takt in pa čut za realnost, za to, kaj je v danem primeru dosegljivo in katera pot je najbolj smotrena; samo teoretiziranje in dogmatiziranje mu ni bilo pri srcu.

Izredno dobro je Babnik umel informirati se o osebah in stvareh, ki so ga zanimale. Glede informacij o osebah sem se mu često naravnost čudil. Povsod je poznal ljudi, v vseh centralnih uradih na Dunaju n. pr. je imel zveze, dasi poleg vse svoje ljubeznivosti v občevanju sam nikakor ni bil zaupljiv, kamokoli vsiljiv ali radoveden, in je bil krog njegovih intimnih prijateljev prav za prav jako majhen. Fini takt, nevsiljivost in sploh njegova možatost so mu pač pridobivali zaupanje drugih, katero si je vzdrževal z brez-pogojno diskretnostjo, svojega informanta ni nikoli niti omenil. Stvarne informacije si je pripravljaj tudi s tem, da je skrbno zbiral vse, zlasti časniške vesti o pravnih, gospodarskih, narodnopolitičnih vprašanjih, ki so bila ali je o njih menil, da postanejo aktualna. Vse to je bilo lepo urejeno in če si v kaki stvari vprašal za svet, je kar segel v predal in dejal »prečitaj si to-le«. Često mi je kar sam poslal izrezek iz lista, o katerem je vedel, da mi bo služil.

Posebno dobro je bil Babnik poučen o naraščaju. Naravnost iskal je mladih ljudi, iz katerih bi se dalo kaj napraviti. Naj omenim le, kako sem prišel sam v stik z njim. Nekega dne l. 1901 dobim kot sodnik v Mokronogu pismo, naj se učim italijanski in srbo-hrvatski, da mi ne bo škodilo. Storil sem, saj je bilo v Mokronogu izven uradnih ur mogoče samo študirati. Pozneje, ko sem propadel s prošnjo za mesto v Ljubljani, sem ga vprašal za svet, ali naj grem v odvetnike. Odsvetoval je, naj le počakam. Nato je prišel ob ugodnem političnem položaju in po zaslugi naših politikov poziv, naj se oglasim za potovalno stipendijo. Na Dunaju naju je, prijatelja Kreka in mene, napotil, kje vse se morava javiti in predstaviti, in dal mi je dotedanje osnutke zakona o družbah z om. zavezo, češ da mi bodo služili. Šele ko sem prišel v ministrstvo in bil dodeljen upravnemu referatu za Dalmacijo in Primorsko in legislativnemu referatu za prometno pravo, sem vedel, kaj je Babnik nameraval dve, tri leta prej. Preteklo pa je še več let, preden mi je na šaljiv način povedal, kdo ga je opozoril na mokronoškega sodnika. — Mislim, da ne bi bilo nezanimivo poizvedeti, kako sta Babnik in Žolger »našla« druge Slovence, katere sta spravila, gotovo često s politično pomočjo, na mesta, kjer so si mogli razširiti obzorje, koristiti narodu in pripravljati se za vseučiliško delo, kar ni bil zadnji namen te dobro premišljene »protekcije«, kakor je bil Babnik sploh velik prijatelj naše univerze, naravno, da v prvi vrsti juridične fakultete.

Omenil sem politiko. Babnik se ni bavil z njo, njene metode, ki niso bile v skladu z njegovim značajem, je naravnost mrzil in obsojal, toda še živeči politiki vedo, da so se pri njem ali po njem dobivale dragocene informacije v boju za naše narodne pravice v bivši Avstriji. Svoje slovenstvo je sploh vedno javno priznaval in škodilo mu je to v napredovanju. Par njegovih avstr. odlikovanj je bilo samo običajna »tolažba« za krivico, ki se mu je zgodila. Spominjam se, kako se je zaradi jezikovnih stvari sprl s pokojnim Schauerjem, menda je šlo za slovenščino v zemljiški knjigi na Štajerskem. Ker Babnik ni odnehal in mu stvarno niso mogli do živega, saj je bil prvi strokovnjak za ta vprašanja, so mu enostavno odtegnili reševanje dotičnih spisov in jih dodelili upravnemu referentu za graško okrožje. Babnika je to jako bolelo, no, dasi so spise iz graškega okrožja pred njim tako rekoč skrivali, zvedel je vseeno vse, kar ga je zanimalo, na drug način.

Strogo se je Babnik ogibal vsakega vtikanja uprave v sodstvo kot tako. Kakor je sam hotel biti osebno neodvisen, tako je visoko cenil sodniško neodvisnost. Ko je spomladi l. 1926 zaprosil za upokojitev, pa so mu namignili, da naj še služi, je zaprosil, da se mu prošnja vrne, češ, če ima ministrstvo mojo prošnjo v rokah, se ne čuti več neodvisnega.

Sam poštenjak, skromen, pravičen, odločen, delaven in redotljuben, je črtil nemožatost, veterinjaštvo, lenobo, zanikarnost, zlasti pa domišljavost in sebičnost. Kjer je zapazil kaj takega, je postal celo oster in piker, dasi ga je bila sicer sama dobrota in se je napram manjšim pogreškom rad ravnal po reku: »minima non curat praetor.« Pa še nekaj ga je dražilo in jezilo: grdo ravnanje s slovenščino, posebno pa tlačanski prevodi raznih fraz nemškega kurialnega sloga. V njegovih papirjih je ovoj z napisom »anti-barbarus«; v njem so ovekovene jezikovne »cvetke« iz vseh sodnih instanc. Poleg tega pa je zapustil sveženj listkov terminološke vsebine, kakor da je vendar mislil na novo izdajo terminologije, dasi je takoj po prevratu odklonil tako namero pok. Kavčiča, češ, treba počakati, kako se bo jezik razvijal v narodni državi, pod vplivom domače zakonodaje.

Birokratizem, ki gre preko potrebnega reda in ki misli, da rešuje državo, če se prav nerodno ravna po gluhi črki zakona, mu je bil zopr. Ne mnogo pisati, mu je bilo načelo, ki ga je rad izražal z nemškim »Getretener Quark wird breit, nicht stark.« Naravnost bolela pa sta ga način naše zakonodaje in nesmotrenost naše uprave. Po prevratu je miril nepotrpežljivost mlajših, kažoč na ogromne stvarne težave v novi domači državi. Ko pa le ni postajalo boljše in je videl, da vsa poštena reorganizacija, ki v sodstvu ni ustanovila niti enega nepotrebnega novega mesta, ne poma-

ga zoper brezmiselne linearne in odstotne redukcije, ko se je začel slabšati nesodniški status pravosodnih nameščencev, se ga je loteval gnjev, razburjal se je, da je včasih kar cepetal. Poleg ogorčenja nad nesmotrenim ravnanjem kot takim ga je navdajal strah, da propade sodstvo. Drug upravni greh, ki mu je grenil službo, je bila počasnost v nakazovanju pokojnin in pa, da so mu brisali kredit za nagrade in podpore. Kolikokrat je tožil: ta zasluži, ta je potreben, jaz mu pa ne morem pomagati. — Zame ni dvoma, da so mu ta razburjenja znatno skrajšala življenje.

Babnik je bil sila živahen v kretnjah in govoru, vendar ni bil baš odličen govornik, mnogo boljši je bil v debati, kjer je takoj bistroumno in pravilno presodil položaj in dal svojemu mnenju jasen izraz; pri tem nikakor ni bil trmast, nego pristopen nasprotnikovim razlogom. V skladu s celim njegovim značajem je bilo, da reprezentacije ni ljubil, vršil jo je samo kot dolžnost, to pa jako dostojanstveno; njegova visoka vitka postava, njegovo možato in vendar tako fino vedenje in izredna ljubeznivost so kar bodli v oči. Pravtako je bilo utemeljeno v njegovem značaju, da je tako malo objavljaj v strokovnih listih. Bal se je z ozirom na svoj posebni položaj, da bi se mu oponašalo, da hoče nekako ex cathedra drugim vsiljevati svoje mnenje.

Prav spoznal si pa Babnika človeka šele na izletih in v prijateljskem krogu. Bil je, zlasti pred prevratom, neumoren turist. Skoro vsako nedeljo je šel v planine. To je bilo že kar pravilo za nedelje: pri tem in tem vlaku se sestanemo, kdor hoče. Ta »kdor hoče« nas je bilo največ štirje do pet, prevelike družbe ni maral. Včasih so bili tudi Neslovenci vmes, saj je imel med njimi nekaj prav dobrih prijateljev. In potem smo hodili po 5, 6 in več ur, včasih tudi po dokaj nerodnih potih. Bil je sila vztrajen pešec, ki se čeprav ni delal vratolomnih partij, tudi ni vstrašil plezanja. Naravo je užival, postal je dovtipen, zabaven in — zabavljiv, zlasti če so se drugi turisti vedli neprimerno. Trpeti ni mogel vandalstva z uničevanjem planinskih cvetic. Še danes vidim dolgi obraz dunajskega žida, ki naju je srečal na Raxi in je, videč, da ogledujeva lep cvet planike, iz žepa izvlekel celo perišče cvetov, Babnik pa samo: »Ali jih boste z jesihom in oljem?« V družbi, ki mu je prijala, je rad posedel pri čaši vina. Koliko prijetnih sobot smo prebili po prevratu; mislim, da jih je on izpustil najmanj. Srčno se je smejal dobremu dotipu, tudi slan je smel biti, in še sam je rad prispeval. Strokovnih pogovorov ob takih prilikah vobče ni ljubil; če je kdo začel z »zanimivim slučajem«, je rad rekel, da ima »Fallsucht«. Terminoloških smo pa precej razdrli in včasih si je olajšal dušo, če je zopet zvedel kako prav debelo zakonodavno ali upravno nerodnost.

Če potegnemo saldo iz celega njegovega, mnogo prekratkega življenja: Mnogo je za naš narod in za naše sodstvo storil dobrega, na tiho pred prevratom, javno in na tiho v naši mladi državi, še več je, pred prevratom in po njem, preprečil zlega.

Vzgleđ naj bi bil mlajši generaciji!

Dr. M. Škerlj.

Književna poročila.

Prof. dr. Aleksander Bilimović: Jugoslavien. Herausgegeben in Verb. mit d. Industrie- u. Handelskammer Breslau vom Osteuropäischen Institut in Breslau. 1927. Vel. 8°. 87 str. Cena 4 Mk.

Ta spis ni morda feljtonistično kramljanje o naši državi, kakor jih imamo že častivredno število, pa tudi ni nikakšna suhoparna inventarna knjiga. Narobe, izredno zanimiva knjiga je in zelo resna obenem, vabeč k ponovnemu in ponovnemu čitanju in premišljevanju. Kar podaja na prvi pogled, je popis razvojnih pogojev našega gospodarstva, način pa, kako to podaja, priča skoz in skoz o znanstveni objektivnosti avtorja, kakor je strokovnim krogom Evrope bila že znana pred vojno.

Pričenjajoč s prirodnimi pogoji pridobitnega prizadevanja in življenjskih možnosti, ki označujejo celotno stanje jugoslovenskega prebivalstva, t. j. z obljudenostjo, zgodovino, zemljepisno lego, narodopisnimi, tektoničnimi, klimatičnimi in drugimi razmerami v naši državi, premotriva avtor v 14 poglavjih vsa važnejša področja gospodarskega naprežanja: poljedelstvo in gozdarstvo, rudarstvo in industrijo, denarni, kreditni in bančni sistem, cenovne in trgovinske razmere, promet in slednjič končno izslednico, v kateri se mora zrealiti ves narodov trud, državno gospodarstvo; to poslednje pa zopet kot skupen pogoj vseh prejšnjih področij.

Značilna poteza spisa je jedrnata strokovnost in stvarnost. Nobene besede odveč, vsak stavek, poln realne vsebine, stoji po svojem pomenu za celo poglavje. Vmes kot ponazorilo še 53 statističnih sestavkov; seveda ne kar tako mehanično, brez izbire, kakor se je pri nas udomačila navada; kar je bilo uporabnega gradiva dobiti — in še to je pri nas nepregledno poraztreseno — je šlo skoz večje roke statistika-strokovnjaka, ki, če treba, ne zamolči svojih kritičnih pomislekov, in pretehta dobro, koliko dokazilne moči je mogoče pripisovati posameznim takim podatkom. O vestnosti, ki diči od začetka do kraja to delo, priča zgovorno tudi 8 polnih strani jugoslov. gospodarske bibliografije; kako zamudno delo je, za katerosibodi stroko dobiti pregled itak ne bogate domače literature, o tem ima gotovo vsak čitatelj svoje lastne izkušnje.

Vtis, ki ga napravi Bilimovičeva knjiga, je, kakor da beremo v horoskopu bodoče usode jugoslovenskega gospodarstva. Vidimo zaklade, ki jih skrivata zemlja in morje, sile, ki spe neprobujene v narodovem značaju,

obilne prometne, produkcijske in kulturne možnosti, ki so ustvarljive, ugodnosti, ki jih je treba samo še izkoristiti ali ki se dajo še ustvariti za pospešeno tvoritev narodnega blagostanja; pisatelj pa ne prikriva tudi mnogih senčnih strani, ki se, ker naravno dane, ne bodo dale tako lahko odstraniti, prikazuje, kako se v nekaterih ozirih pri nas navezuje ekstrem na ekstrem, in kar je, — milo rečeno, — naša nemarnost v mednarodni gospodarski tekmi že zamudila. Kratki in jedrnat, polni dobrohotne resnobe, so mnogi avtorjevi stavki, v katerih ugotavlja še druge resnice, ki so bridke za nas, pa bi lahko bile glasen memento onim, ki vladajo.

Iz medsebojnih odnosov gospodarskih činiteljev, kakor so v knjigi podani po stvarni svoji zveznosti, se same iz sebe podajajo smernice, ki jih bo moral ubirati naš gospodarski razvoj, in pa tempo, v katerem bi ta razvoj ob povoljnih razmerah mogel napredovati. Iz kombinacije naravnih in socialnih činiteljev, kakor so tu prikazani v elementarnih in bistvenih svojih silah, se da razbrati, kako se bodo ob danih pogojih mogle oblikovati proizvajalne možnosti, s kako visoko donosnostjo bi se mogla ukoristiti surovinska zaledja, kakšni bi utegnili biti v dogledni bodočnosti pri nas splošni cenovni ter dohodkovni odnošaji, s kakšno potrošno silo širokih posameznih slojev smemo računati; knjiga podaje tudi in nuce, kakšno pomembnost utegnejo v bodočnosti zavzeti naši mednarodni stiki, kje so strani največje in najmanjše odvisnosti, kakšne narave in sile so v tem ogledu, kakor pospeševalni tako ovirajoči činitelji. Skratka rečeno: iz konfiguracije raznih pogojev, spretno združenih in znanstveno osvetljenih v spisu v smislu njih medsebojne vzročnosti, slede, neizrečeni sicer, pa v svoji evidenci nič manj glasno vpijoči nauki za nadaljno zasebno in javno gospodarsko podviganje, vidijo pa se iz nje tudi nekatere gospodarske usodnosti, ki jim za enkrat ni izgleda uteči.

Dr. Albin Ogris.

Prof. dr. Richard Weyl: *Das deutsche Jugendrecht*. Verlag C. E. Hirschfeld, Leipzig. 1927. Str. 330.

Avtor bi rad izpopolnil dosedANJI nedostatek nemške strokovne literature o takozvanem mladinskem pravu. Davno se čuti potreba po zbirki zakonov o mladini, ki bi nudila vpogled v celokupnost norm pozitivnega prava, ki spadajo v to snov.

Teoretski del knjige podaja glavne smernice nemškega mladinskega prava, ki se je baš v zadnjem času tako na široko razvilo. Vojna in povojne življenske razmere so povzročile v Nemčiji, kakor skoro povsod, poslabšanje gmotnega, fizičnega in nravnega položaja mladoletnikov. Obenem so za zadnje desetletje značilne nove zahteve po socialnem skrbstvu, ki so našle izraz tudi v novi nemški Vajmarski ustavi. Novejša nemška zakonodaja o zaščiti mladine predstavlja pravzaprav vsaj delno vtelesenje deklaracijskih načel ustave, v kolikor se nanašajo na zaščito mladine.

Weylova knjiga podaja kratek pregled novejše nemške mladinske zakonodaje in je obdelala predvsem vprašanje skrbstva za deco

raz stališče rodbinskega prava ter državne in društvene zaščite. Sledi pregled organizacije mladinskega sodstva, zaščite dela nedorastlih, vprašanja njih pravice do vzdrževanja in vzgoje in pravnega položaja nezakonskih otrok. V poglavju pod naslovom »Rechtserhebliche Eigenschaften der Jugendlichen« je podana jasna slika različnih starostnih mej mladinske dobe, ki jih sedanja nemška zakonodaja upošteva kot pravno relevantne. Več kot dve tretjini knjige zavzema besedilo glavnějšíh specialnih zakonov o mladini: Jugendwohlfahrtsges. 9. VII. 1922 in dopolnilne določbe občedržavne in deželne zakonodaje, Jugendgerichtsges. 16. II. 1923, Kinderschutzges., Ges. über religiöse Kindererziehung in končno Ges. zur Bewahrung der Jugendlichen vor Schund- und Schmutzschriften 18. XII. 1926. Radi popolnosti navaja pisatelj tudi določila drugih občedržavnih zakonov, kolikor se tičejo mladine (Vajmarska ustava, državljanski zakonik) (BGB), kazenski zakonik, obrtni red, trgovinski zakonik, občni državni zakon o zavarovanju in načrt zakona o nezakonskih otrocih). Žal ni mogel upoštevati avtor novejšega zakona o borbi zoper spolne bolezni 18. II. 1927. Avtor sicer ugotavlja resno stremljenje novejše nemške zakonodaje v smislu izpopolnitve socialnega skrbstva za mladino, vendar ga to ne zavaja do prevelikega optimizma. Priznava marveč naravnost, da še ni, da bi govorili v Nemčiji o resničnem ustvarjenju pravice mladoletnika, da postane človek dostojnega življenja. To je dosedaj »lediglich ein wohlklingendes Schlagwort«!

Knjigo prof. Weyla lahko priporočamo kot zanesljiv pripomoček za proučevanje današnjega stanja nemške zakonodaje o mladini.

A. Maklecov.

Aleksander V. Solovjev: Dva Priloga proučevanja Dušanove države: 1. Povelje Cara Dušana o metohiji sv. Petra Koriškega. 2. Pečati na Dušanovih Poveljama, Skoplje 1926. Str. 23.

Zelo razveseljivo je znanstveno delovanje treh ruskih vseučiliških profesorjev Jasinskega (Ljubljana), Solovjeva (Beograd) in Taranovskega (Beograd) na polju jugoslovenske pravne zgodovine. Razdelili so si, nekako samo po sebi razumljivo, svoje vloge. Prva dva proučavata stare vire, Jasinski na severu, Solovjev na jugu naše države, tretjeimenovani pa spaja enciklopedistično vse pravnozgodovinsko delo naše države z ostalim slovanskim znanstvenim svetom pravnih zgodovinarjev. Solovjev nam je poklonil že pred letom dni svoje »Odabrane Spomenike«, sedaj pa je publiciral novo zelo važno listino Cara Dušana, ki jo je sam našel v Hilindarskem samostanu na gori Atos. Znani sta bili že prej dve inačici te listine. Solovjev je našel tretjo in jo prinaša v točnem besedilu, komentira pa vse tri skupno. Notranjo zvezo teh listin, ki se tičejo spora zemljišč cerkve sv. Petra Koriškega pri Prizrenu med atoškim Hilindarskim in Prizrenskim arhangeljskim samostanom, je ugotovil v dodatku tako, da je prva inačica koncept, druga falsifikat, tretja pa izvirnik. Vendar stvar menda ni še dokončno dognana.

Pravne zgodovinarje, ki se zanimajo za zakonodajo carja Dušana, bodo zanimale osobito pisateljeve opazke o odnosih vsebine novo najdene listine z vsebino zakonika carja Dušana. Ugotovil je, da novo najdena listina, ki je datirana z dnem 17. maja 1355, navaja en član iz Dušanovega zakonika, kar je prvi doslej znani primer takšne citacije v povelju, dočim kaže na nekem drugem mestu, da je šel car Dušan sam preko vsebine svojega zakonika in izpremenil »potko«, ki bi jo moral po čl. 77 v perperah določiti z globo — nekega števila ovnov. Pa tudi sicer izhaja iz novo najdene listine nekaj prilogov za tolmačenje carjevega zakonika.

Drugi del publikacije prinaša grafistično studijo o pečatih na Dušanovih listinah. Vsakega zgodovinarja mora veseliti, da smo tudi na tem polju dobili vestnega znanstvenika, ki se je te važne panoge vede oprijel. Solovjev je ustanovil dvojce tipov pečatov, okcidentalnega v gotškem stilu ter grškega, ki pa ima vseskozi slovanske legende.

Naj še omenimo, da je izdajo Solovjevega dela priredilo »naučno«
društvo« v Skoplju in mu oskrbelo presenetljivo lepo obliko.

Dr. M. Dolenc.

Dr. Edmund Mezger: *Persönlichkeit und strafrechtliche Zurechnung*, München; J. F. Bergmann, 1926. Str. 42.

Nova kritična misel te globoke studije marburškega profesorja kazenskega prava je ta: Pri neprištevitosti imamo opraviti z bipolariteto pojma bolezni. Ta pojem je po svoji logični strukturi na dve strani orientiran, namreč na eno stran imamo opraviti z dejanji neke osebe, ki so njeni osebnosti bistveno tuja, na drugi pa z abnormaliteto osebnosti same. Iz te konstatacije pride pisatelj do druge, da današnje kazensko pravo ni kos nalogi, preprečiti s kaznimi dejanj, ki so osebnosti storilca tuja. Če pride do oprostitve transitorično na duhu zmešanega storilca, to ne zadovoljuje. Ali kriminalna politika tu sploh ne more meti posla, da odpravi to neskladnost. »Dejanja, ki so osebnosti storilca tuja, se pripete na rizik in na račun socialnega občestva kot takega, ne na rizik in račun pojedinca.« Nam ostane nejasno, kaj bodi v teh primerih remedura? Mari naj »občestvo« reparira škodo iz sredstva vseh, torej tudi oškodovanca? — V drugem pogledu pa konstatira Mezger, da danes veljavno kazensko pravo nima zadostnih sredstev, da bi odpomoglo napadom abnormalnih osebnosti na pravne dobrine. Misli seveda na stanje pozitivne zakonodaje v Nemčiji, ki še ne pozna očuvalnih sredstev. Pa tudi glede tega ravnokar navedenega dopolnila h kazenskimi sredstvom se zdi Mezgerju, da samo ob sebi še ne zadošča. On zahteva, da zakon isto tako, kot je doslej ustanavljal zakonite dejanske stane posameznih deliktov, ustanovi v bodoče zakonite, biološko utemeljene osebnostne tipe delikventov. Ta zahteva je in thesi sicer upravičena, ali konkretno vprašanje je, ali je naša znanost tako daleč napredovala, da bo osebnostne tipe razločeval tudi praktični sodnik, ki nima psihiatrične naobrazbe. Danes gotovo še ni!

Dr. M. Dolenc.

*Dr. Rado Kušej: Cerkevno pravo katoliške cerkve s posebnim ozir-
rom na razmere v kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. V Ljubljani,
1927. Založba juridične fakultete. Strani XVII + 695. Cena 135 Din.*

V razmeroma kratkem času je postala potrebna druga izdaja Kušejevega učbenika o cerkvenem pravu. Pokazalo se je, kako je svoj čas knjiga dobrodošla ne samo učeči se mladini, nego tudi praksi. Z novo izdajo se je avtor sijajno oddolžil zaupanju, izkazanemu njegovi knjigi, ki jo je sedaj preuredil tako, da bo ustrezala vsestransko svojemu namenu.

Knjiga je v prvi vrsti povzdignjena na višje znanstveno stališče. O tem pričajo tako številni, na prvi pogled vidni podatki o literaturi ob pričetku vsakega paragrafa, dalje bolj mnogostranska obdelava posameznih materij (glej takoj v začetku § 2 o pravu, kjer se avtor ozira tudi na moderne teorije o pravu in ne podaja več samo cerkvenega naziranja o tem kakor v prvi izdaji), predvsem pa popolna predelava nekaterih oddelkov. To so zlasti poglavja o cerkvenih zvanjih (zelo posrečen naziv!), beneficijah, o cerkvenih udruženjih, o bračnem pravu in cerkveni imovini. Nova sistemizacija je poleg obširnejšega podajanja snovi zlasti velike važnosti za dijake. Mnogi cerkvenopravni problemi so s tem plastičneje prikazani, marsikatera nejasnost iz prve izdaje, ki so začetnikom delale težave, so s tem odstranjene, tako da ga skoro ni mesta, ki bi bilo težje umljivo. (Med slednje spada § 62 o eksempciji, kjer razlika med pasivno in aktivno eksempcijo po mojem mnenju za dijake še vedno ni dovolj jasno obrazložena.)

Posebne važnosti je, da obravnava učbenik tudi vsa vprašanja državnega cerkvenega prava: cerkvenopolitične ustavne določbe, pokrajinsko cerkevno pravo. Zlasti obširno je obdelano bračno pravo tudi v tem pravcu. Želel bi pa, da bi avtor revidiral svoje na strani 435. zastopano mnenje, da se more priznati prešestvo tudi pred političnim oblastvom. Dvorni dekret od 6. decembra 1833 v tem pogledu ni več v veljavi, ker je pristojnost političnih oblastev za prestopke prešestva že od leta 1853 odpravljena. Pravoslavno cerkevno pravo je pridano v skupnem sistematičnem prikazu, kar je na korist tako stvarnosti kakor tudi preglednosti.

Končam. Iz knjige se more poučiti vsak o vsakem cerkvenopravnem vprašanju. Zato bodi priporočena vsem. Imam samo eno željo, da bi bodoča izdaja prinesla tudi enakovreden sistem pravoslavnega cerkvenega prava, ki je v naši državi za nas enake važnosti kakor katoliško.

Dr. R. Sajovic.

Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Herausgegeben von dr. Heinrich Klang. Wien, 1927. Österreichische Staatsdruckerei. 1. Lieferung.

Avstrijska pravna literatura prikazuje v zadnjih letih neobičajno veliko novih del. Zdi se, da se hoče sedaj v naglici nadomestiti vse, kar se je zamudilo v suhih vojnih in prvih povojnih letih. Poleg obsežnih komentiranih izdaj skoro vseh važnejših zakonov, ki so že izšle ali

se pa že tudi pripravljajo, imamo precejšnje število monografij, krajših in daljših razprav, obravnavajočih razne pravne discipline, poleg tega pa zelo obširna sistematična in eksegetična dela. Samo o občnem zasebnem pravu je bilo napisano troje sistemov: Ehrenzweig, Mayr in Wolff. Tem znanim delom se pridružuje sedaj še četrto, namreč v nadpisu označeni komentar k občnemu državljskemu zakoniku.

Bil je pa takšen komentar v resnici potreben. Stari »Stubenrauch« je že povsem zastarel. Zadnjikrat je bil predelan v letih 1902 in 1903, zato ni zadoščal ne potrebam prakse, še manj znanstva. Redko ga je še kdo prijel v roke. Medtem so izšle tri delne novele k. o. d. z., izdanih je bilo dokaj specialnih zakonov, novo življenje po vojni in gospodarski razmah v deloma novih smereh pa sta postavila nebroj novih pravnih problemov in vprašanj, ki se prej niso dali niti slutiti.

Vsem tem potrebam mora ustrezati komentar kot najhitrejši in zanesljiv pripomoček v vsakdanji juridični praksi. Naznanjeni obeta, da bo vsem tem zahtevam kos. Znani pravniški pisatelj dr. Klang je zbral v to svrho še 14 drugih znanstvenikov, ki so si razdelili delo med seboj, tako da je celotno izdanje zasigurano v doglednem času. Izšel je doslej 1. snopič na 64 straneh velike osmerke, na katerih obravnava izdajatelj dr. Klang §§ 1090 do 1109. Že ta obseg kaže, kako obširno je zasnovano delo. Pri posameznih paragrafi podaja pisec najprvo pravno normo, odkrivajoč često pri tem izvor in zgodovinski razvoj pravnega instituta, potem pa aplicira normo na najraznovrstnejše praktične primere, poslužujoč se izčrpno tako judikature kakor literature. Ozira se pri tem zlasti na aktualna vprašanja in to ga dela tem bolj uporabnega. Delo, ki je proračunjeno na 40 snopičev po 4 pole à 3.20 S., zato toplo priporočamo.

Dr. R. Sajovic.

Dr. Valdemar Lunaček: *Zaščita dioničara i zaščita ulagača. Preštampano iz »Ekonomista«, sveske za november 1927. god.*

Štiriindvajset strani obsegajoča razprava je bila zamišljena kot koreferat za pravniški kongres v Sarajevu. Škoda le, da je predavanje izšlo šele po kongresu. Če bi izšlo z drugimi vred v Spomenici, ni izključeno, da bi resolucija o naznačenem predmetu ne izpadla tako enostransko kakor je bila sprejeta.

Dr. Metod Dolenc: *Zakonita zaščita spovedne tajnosti. Poseben odtisek iz Bogoslovnega vestnika VIII. št. 1. Strani 18.*

Predmet razprave so razmotrivanja o § 248 načrta o kazenskem zakoniku, ki stavlja verske predstavnike v isto vrsto z zdravniki, pravniki zastopniki in pod., ako bi neupravičeno izdali tajnosti, ki so jih zaznali pri izvrševanju svojega poklica. Pisatelj je podal obširen pregled o zadevni zakonodaji in predlaga končno, naj se izraz »verski predstavniki« v § 248 ozirom na ustavno določbo, ki dovoljuje priznanim veram samostalno urejevanje svojih notranjih verskih poslov, kratkomalo črta.

Razne vesti.

V Ljubljani, meseca januarja 1928.

Osebnosti. Imenovani so: dr. Anton Rogina za predsednika višjega deželnega sodišča v Ljubljani, dr. Fran Lozar za svetnika in predstojnika okrajnega sodišča v Radovljici, za sodna svetnika dr. Vladimir Travnar v Mariboru in Vinko Strasser v Ljubljani. Za pravnega pripravnika je postavljen Mihael Beljan. — Premeščeni so politično-upravni uradniki: dr. Josip Hubad v Celje, dr. Leon Brunčko v Ljubljano, dr. Fran Hrašovec in Rafael Mahnič k velikemu županu v Mariboru, Ljudevit Klobčič v Litijo, Oton Kette in dr. Amon Šraj k velikemu županu v Ljubljani, Anton Svetina v Šmarje pri Jelšah, dr. Janko Vidic v Ljubljano, dr. Vladimir Fon v Kamnik. — Pri upravnem sodišču v Celju je postavljen za pisarja Alojzij Finžgar. — Finančni tajnik Anton Leskovec je postavljen za šefa pri davčnem okrajnem oblastvu v Radovljici. — Odvetniško pisarno v Ljubljani je otvoril dr. Stanko Lapajne, preselil se je odvetnik dr. Franjo Macarol v Konjice. — Umrli so: finančni svetnik dr. Robert Kermavner, predsednik višjega deželnega sodišča dr. Janko Babnik, sodni svetnik dr. Fran Mohorič in odvetnik dr. Ferdo Pernat.

Kronika društva »Pravnik«. Koncem lanskega leta so se pojavili glasovi, da čl. 44. predloga finančnega zakona za leto 1928/29 resno ogroža obstoj ljubljanskega vseučilišča. Protestom zoper okrnitev našega najvišjega znanstvenega zavoda se je pridružilo tudi naše društvo z nastopno resolucijo: Društvo »Pravnik« v Ljubljani, ki je že v 40. letu svojega obstanka, ugotavlja, da mu je bila v pretekli dobi prva med nalogami, da je z znanstvenim in organizacijsko smotrenim delom pripravljalo ustanovitev slovenske univerze v Ljubljani. Smatramo zato napad na to priborjeno institucijo kakor napad na naše lastno delo. V kratki dobi obstoja je pokazala univerza v Ljubljani toliko življenske moči, da uspešno tekmuje z drugimi enakimi zavodi kakor v znanstvu, tako tudi v izobraževanju mladih moči naroda. Postala je zato integralen del slovenske narodne kulture in svetilnik narodnega življenja in bi zato že poizkus okrnitve tega zavoda pomenil ogrožanje teh dveh najvišjih dobrin. Okrnitev ljubljanske univerze bi pa tudi pomenjala nezasluženo omalovaževanje slovenskega naroda, ki bi ga zadelo tako ponižanje tembolj kruto, ker bi mu slabilo kot čuvarju severozapadnih mej države lastno tvorbo in prepotrebno obrambo. Društvo »Pravnik« dviga zato enigičen potest zoper vsako okrnitev vseučilišča v Ljubljani, še posebej pa zoper način, kako naj se redukcija izvede, ker smatra, da ta način ni v soglasju z načeli pravne države, ki nam je zasigurana po vidovdanskem ustavi. V Ljubljani, 10. decembra 1927. — V mesecu decembru 1927 je priredilo društvo dvojje predavanj. Dne 7. decembra je predaval gd. univ. prof. dr. Metod Dolenc o premetu: »Kazenskoppravna presoja umetne sterilizacije«. Predavanje je natisnjeno v današnji številki. — Dne

12. decembra je referiral gd. narodni poslanec in minister n. r. dr. Albert Kramer »O načrtu zakona o sodnikih«. Opisal je, kako se obravnava načrt v sekciji zakonodajnega odbora, kakšno mišljenje vlada o tem načrtu v sekciji in kolikšne težave (skoro nepremagljive) se stavljajo, da bi se ustvaril vsaj sprejemljiv, nikakor pa ne idealen zakon o sodnikih.

Dr. Anton Rogina. Z ukazom od 31. decembra 1927 se je zasedlo mesto predsednika višjega deželnega sodišča v Ljubljani, izpraznjeno po smrti dr. Babnika, in je bil za predsednika imenovan dosedanji podpredsednik dr. Anton Rogina. Novi predsednik se je porodil 17. marca 1862 v Podgorju pri Slovenj Gradcu. Po končanih pravnških študijah se je posvetil sodniškemu stanu, napravil sodniški izpit 1892 in bil 6. novembra 1893 imenovan za sodnega pristava na Vrhniki. Služboval je kot sodnik še v Velikih Laščah, Novem mestu, Kranjski gori, kot državni pravdnik v Ljubljani in Novem mestu, postal tamkaj višji sodni svetnik in bil v tej lastnosti 10. oktobra 1916 poklican k višjemu deželnemu sodišču v Gradcu. Vsestranska izobrazba, temeljitost in nepristranost so dajale pečat njegovemu strokovnemu delu. Tem lastnostim sta se pridružili še človekoljubnost in dobrohotnost, ki sta napravili dr. Rogino pač priljubljenega med stanovskimi tovariši in ljudstvom, med katerim je služboval. Bil je tudi delaven član društva »Pravnikaa«, predaval parkrat na društvenih sestankih, bil odbornik društva v letih 1904 do 1908, leta 1907 pa podpredsednik. Po prevratu (27. novembra 1918) je postal podpredsednik novo ustanovljenega višjega deželnega sodišča v Ljubljani in na tem mestu v prvih povojnih letih odlično sodeloval pri reorganizaciji pravosodstva v Sloveniji. Zato je bil sedaj po vsej pravici poklican na naše najvišje sodniško mesto.

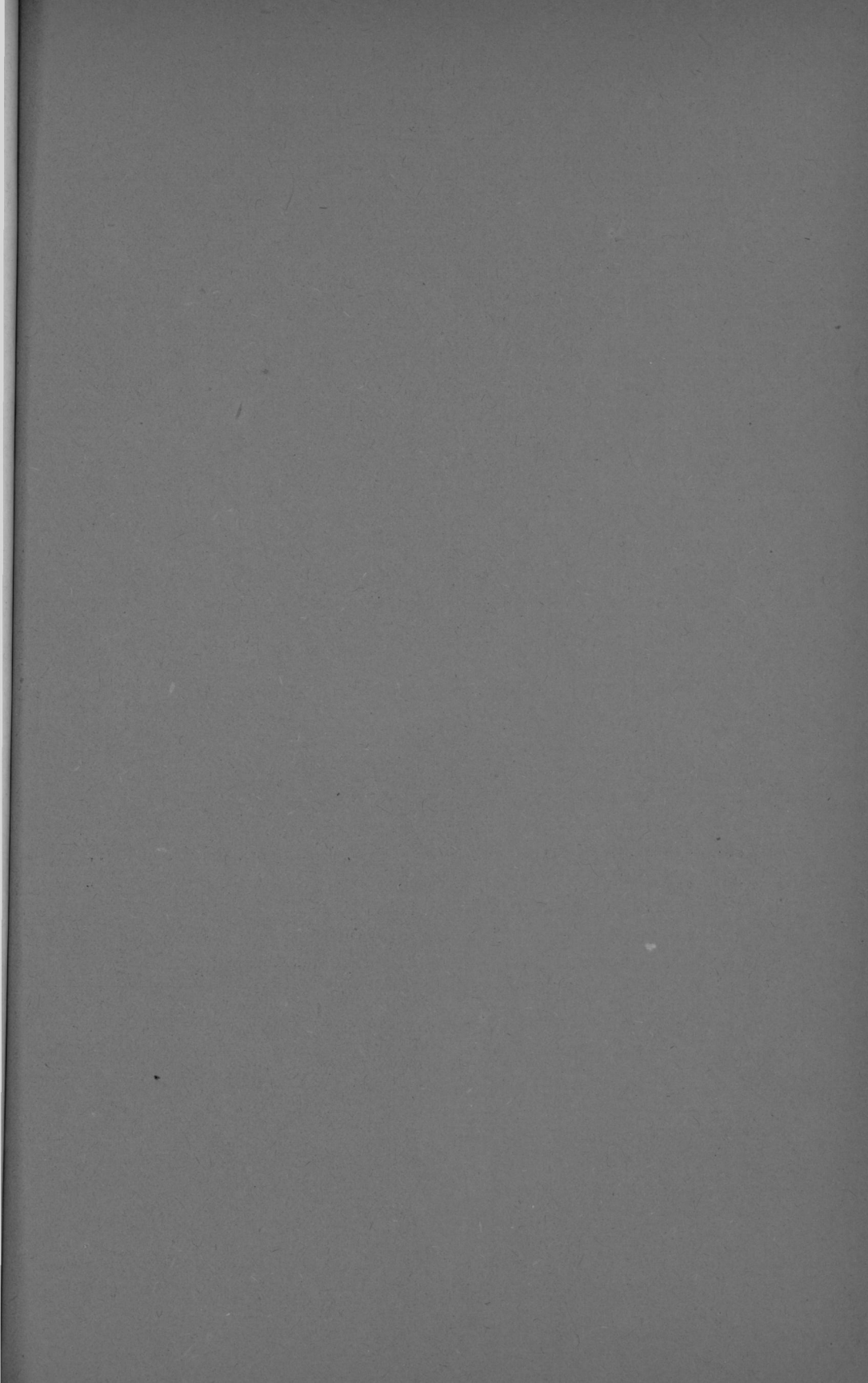
Dr. Fran Mohorič †. Dne 16. januarja t. l. je umrl po kratki bolezni dr. Fran Mohorič, svetnik deželnega sodišča v Ljubljani. Pokojnik je služboval, ko je bil 29. septembra 1897 imenovan za sodnega pristava, v Idriji, Gornjem Gradu, Ormožu in od leta 1907 naprej v Ljubljani. Marljiv, kakor je bil, je pričel pokojni dr. Mohorič vsestransko razglabljati pravne probleme, ki mu jih je nudila praksa, in se leta 1899 prvič oglasil v »Slovenskem Pravniku« z razpravo iz izvršilnega prava pod naslovom »Mala vprašanja«. Odslej je priobčeval redno izsledke svojega teoretičnega študija in dela in napisal nebroj člankov in razprav, v prvi vrsti za »Slovenski Pravnik« in »Mjesečnik«, pa tudi za druge liste, celo nemške. Zelo pogosto je nastopal na različnih sestankih kot predavatelj. Dasi ni sloro pravne grane, iz katere ne bi bil pojašnjeval vsaj eno pravno vprašanje, zanimalo ga je v prvi vrsti civilno procesno in izvršilno pravo. S to pravno materijo se je največ pečal in ji posvečal največjo pažnjo, s procesualnimi in izvršilnimi vprašanji se bavi večina njegovih razprav in 6. februarja 1919 se je na juridični fakulteti v Zagrebu habilitiral za civilno procesno in izvršilno pravo. Poleg sodniškega dela je obavljal odslej tudi predavanja na zagrebški fakulteti. Svoječasno se je udeještoval

agilno tudi v društvenem življenju in bil skozi pet let (1909 do 1913) odbornik društva »Pravnika«. Z vsestransko delavnostjo je pač pokazal, da mu pesnikove besede: »Ne samo, kar veleva mu stan, kar more, mož je storiti dolžan«, niso bile samo prazna marnja. Možu poštenjaku in značaju ter marljivemu delavcu na pravnem polju bodi ohranjen najlepší spomin!

Ali velja še § 393 kaz. zak.? Spričo uredbe o zatiranju nalezljivih bolezni od 27. sept. 1927 (Sl. N. od 4. okt. 1924, št. 224/LXII; Ur. I. št. 439 de 1927) so se pojavili dvomi, ali veljajo še predpisi § 393 kaz. zak. v besedilu zak. od 14. aprila 1913. Po našem mnenju ne more biti dvoma, da § 393 kaz. zak. velja prejkoslej v polnem obsegu. Ni treba preiskovati, ali naj velja uredba, ki snuje svojo zakonsko moč iz pooblastila finančnega zakona od 1. aprila 1927 (čl. 180), resnično kot zakon, da sinitima z budgetom ničesar opraviti, eventualno za katero dobo da velja. O teh vprašanjih je izrekel svoje mnenje čisto jasno in sedajšnja zakonodajna praksa obsodil — II. pravniški kongres v Ljubljani l. 1926 (gl. Spomenico, str. 176—207). Citirana uredba je smela normirati zgolj zdravstveno stran pri zatiranju nalezljivih bolezni in našteva v svojem čl. 84 samo zakone in uredbe, ki se tičejo zdravstva; kazenski zakon pa ni citiran nobeden. Nasprotno, norma čl. 71 navedene uredbe se glasi izrečno: »Kdor se zdravi zaradi spolne bolezni in s tem okuži drugega, se kaznuje po odredbah kazenskega zakona.« Torej so kazenski zakoniki naše države izrečno priznani za še dalje veljavne — vsaj v naznačenem obsegu čl. 71. Če gre § 393 kaz. zak. še dalje in kaznuje okuženje tudi, ne da bi se storilec radi spolne bolezni lečil, po vseh pravilnih logike samo zaradi tega ne more biti razveljavljen. Kar velja za okuženje, ko se nekdo leči, velja tudi za okuženje, če se ne leči. Če bi na to ne pristali, bi morali sklepati, da so razveljavljene tudi določbe glede doloznih okuženj v »sovražnem namenu«, prizadeti težko telesno poškodbo. Zadnji stavek § 84 cit. uredbe, ki je povzročil dvome, ker se glasi, da so razveljavljeni »tudi vsi predpisi in vse odredbe, ki nasprotujejo tej uredbi«, je očitvidno slabo redigiran. Tisti stavek se more tikati edino le predpisov in uredb, ki se pečajo ex professo z ohranitvijo zdravja, ne pa s kazenskimi predpisi, ki so v zvezi s pravno dobrino zdravja. Saj ustanavlja uredba sama le politično kaznive dejanske stane in ni hotela niti smela omiliti predpise glede sodno kaznivih dejanskih stanov.

Dr. M. D.

Natječaj. Na pravničkom fakultetu u Zagrebu raspisan je natječaj na upražnjenu katedru »Upravne nauke i upravnog prava« s rokom do 15. februara 1928. Kandidati se imadu uz prilog radova, dokumenata i opisa života izjaviti, da li se natječu za položaj redovnog ili vanrednog univerzitetskog profesora ili docenta.

Naročnina za „Slovenski Pravnik“
znaša 60 dinarjev. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čim prej poravnajo; tudi uprava mora poravnati svoj dolg tiskarni. Poslužijo naj se v to priloženih položnic; kdor pošilja naročnino s pošt. ali čekov. nakaznico, naj jo naslovi na „Društvo »Pravnik« v Ljubljani“ (ne osebno na blagajnika), ker se pripisuje vsa naročnina čekovnemu računu pri poštni hranilnici. Tudi reklamacije naj se naslavljaajo tjakaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Ravnotam se dobe Štefan Lapajne: „Državni osnovni zakoni“, Spomenica na drugi Kongres pravnika, Spomenica za III. glavnu skupštinu Kongresa pravnika in letniki „Slov. Pravnika“ od l. 1909 naprej. Cena s poštnino vred za „Državne osnovne zakone“ — 12 Din, za Spomenico o ljubljanskem Kongresu — 25 Din za Spomenico o sarajevskem Kongresu 30 Din za „Slovenski Pravnik“ letniki 1927 do 1923 po 60 Din, ostali letniki po 30 Din.